

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra primární pedagogiky

NADANÝ ŽÁK NA 1. ST. ZŠ

GIFTED PUPIL OF PRIMARY SCHOOL

Vedoucí diplomové práce:	PaedDr. Nataša Mazáčová, Ph.D.
Autor diplomové práce:	Lucie Borová
Studijní obor:	Učitelství pro 1. stupeň ZŠ
Forma studia:	prezenční
Diplomová práce dokončena:	červen, 2013

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Nadaný žák na 1. stupni ZŠ vypracovala pod vedením vedoucího diplomové práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 18. 6. 2013

Lucie Borová

Ráda bych poděkovala své vedoucí diplomové práce PaedDr. Nataše Mazáčové, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady při vzniku této práce a za její čas, který mně ochotně věnovala.

Mé poděkování patří také řediteli Mgr. Danielu Kohoutovi Základní školy U Říčanského lesa, třídním učitelkám Ditě Nastoupilové a Mgr. Iloně Zapletalové, které mi ochotně umožnily dotazníkové šetření ve svých třídách a v neposlední řadě paní Králové, mamince nadaného Filipa.

ABSTRAKT

V mé diplomové práci se zabývám tématem nadaných žáků na 1. stupni základní školy. Práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. Teoretickou část tvoří několik kapitol, ve kterých popisuji nadání, identifikaci nadaných žáků, metody a formy práce ve vzdělávacím procesu a nadaného žáka v běžné třídě základní školy. Dále se hlavně zabývám vzděláváním nadaných dětí, individuálním přístupem k těmto dětem ve výuce, podporou rodiny a školy. V praktické části na základě kvalitativního výzkumu navrhuji vzdělávací strategii pro konkrétního nadaného žáka, který by měl pomoci přirozenému a akcelerovanému vývoji.

Klíčová slova:

nadání, talent, identifikace nadaného žáka, formy a metody práce, vzdělávací strategie

ABSTRACT

My thesis is focused on gifted students of primary school. The work is divided into theoretical and practical part. The theoretical part consists of several chapters which describe the talent, the identification of gifted students, methods and forms of work in education and gifted pupils in regular primary school classroom. Furthermore, I mainly deal with the education of gifted children, individual approach to these children in education, support for families and schools. In the practical part, on the basis of qualitative research I propose a model of instructional strategies for specific gifted pupil, which should help to natural and accelerated development.

Keywords:

talent, identification of gifted pupil, forms and methods of work, educational strategies

Obsah

ÚVOD	7
1 NADÁNÍ, TALENT - VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	8
1.1 Definice nadání	9
1.2 Druhy nadání.....	11
1.3 Modely nadání	13
1.3.1 Renzulliho „model 3 kruhů“	13
1.3.2 Mönksův „vícefaktorový model nadání“	14
1.3.3 Mnichovský model nadání.....	14
1.4 Inteligence	16
2 IDENTIFIKACE NADANÝCH DĚTÍ	18
2.1 Charakteristika nadaných dětí.....	18
2.2 Formy projevů nadaných dětí.....	20
2.3 Problémové projevy nadaných žáků ve vyučovacím procesu.....	23
2.3.1 Postavení a role nadaných žáků v sociální skupině.....	25
2.4 Identifikace nadaných žáků	26
2.5 Výběr nadaných dětí	28
3 VZDĚLÁVÁNÍ NADANÝCH ŽÁKŮ	30
3.1 Formy výuky nadaných dětí.....	31
3.1.1 Individualizace, diferenciacce.....	32
3.1.2 Akcelerace – urychlování	33
3.1.3 Enrichment – obohacení.....	35
3.1.4 Integrace versus segregace.....	36
3.2 Metody výuky nadaných žáků	37
3.3 Nadaný žák v běžné třídě ZŠ	41
4 VZDĚLÁVACÍ STRATEGIE PRO NADANÉHO ŽÁKA (PRAKTICKÁ ČÁST)	42
4.1 Základní informace o prováděném kvalitativním výzkumu.....	42
4.2 Fáze prováděného kvalitativního výzkumu.....	46
4.2.1 Fáze přípravná	46
4.2.2 Fáze realizační.....	46
4.2.3 Pozorování nadaného žáka	49
4.2.4 Polostandardizované rozhovory	51
4.2.5 Sociometrické šetření – strukturovaný dotazník	58
4.2.6 Fáze vyhodnocovací	61

4.3	Interpretace výsledků.....	74
4.4	Návrh vzdělávací strategie pro nadaného žáka.....	75
4.5	Doporučení.....	84
	ZÁVĚR.....	85
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	87
	SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A SYMBOLŮ.....	90
	SEZNAM SCHÉMAT.....	91
	SEZNAM TABULEK.....	92
	SEZNAM OBRÁZKŮ.....	93
	SEZNAM GRAFŮ.....	94

ÚVOD

Nadaného žáka ve třídě poznám vždy! Toto tvrzení často slýcháme nejen z řad široké veřejnosti, ale také z úst pedagogů. Mýty o nadaných dětech, bohužel i v dnešní moderní době přetrvávají. Je chytrý, pilný, poslušný, oblíbený, nemusí se vůbec učit a ve škole to má o hodně jednodušší než ostatní děti. Tento názor panuje o talentovaných žácích mnoho let, ale skutečnost je jiná. Někdo své nadání může vnímat jako dar a přínos, pro jiného to může být velká zátěž, která jej pronásleduje celý život. Jak ale tyto žáky můžeme identifikovat? Jaký způsob vzdělávání těmto dětem vyhovuje více? Je pro ně lepší integrace či segregace? Jak může být vnímán nadaný jedinec z pohledu rodiče, učitele a spolužáků? Na tyto, ale i další otázky se snažím najít odpověď ve své diplomové práci a zároveň se pokouším o sestavení návrhu nejvhodnější vzdělávací strategie pro konkrétního nadaného chlapce, která může být inspirací či návodem pro práci nejen s ním, ale i s ostatními nadanými dětmi.

Diplomová práce se skládá ze dvou částí – teoretické a praktické. Cílem mé teoretické části je vymezit pojmy nadání, identifikovat a charakterizovat nadaného jedince a popsat formy a metody vzdělávání talentovaných v běžné třídě základní školy. Na základě poznatků získaných z teoretické části bude proveden kvalitativní výzkum, jehož cílem je navrhnout vzdělávací strategii pro konkrétního nadaného žáka, která by jej v dalším studiu vnitřně motivovala, rovnoměrně a přirozeně rozvíjela. Tento návrh vzdělávací strategie bude sestaven na základě dílčích podpůrných metod, a to pozorování nadaného žáka, rozhovoru s jeho nejbližším okolím, sociometrickým šetřením a následným sestavením kazuistické studie. Nedílnou součástí praktické části bude v jejím závěru interpretace výsledků provedeného kvalitativního výzkumu a sestavení vhodných doporučení, které by mělo být podnětem pro výběr vhodných metod ve vzdělávání nadaného žáka.

1 NADÁNÍ, TALENT - VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Již přes sto let je věnovaná velká pozornost odborníků problematice nadaných jedinců, avšak stále není stanoveno jednotné vnímání základních pojmů (Machů, 2010 str. 19). Než přistoupíme k definicím pojmů „nadání“ a „talent“, pokusíme se o jejich pochopení. Tyto pojmy „vysoké nadání“, „nadání“ a „talent“ užívá mnoho odborníků jako synonyma. Někteří pedagogové či vědečtí odborníci tyto pojmy od sebe striktně odlišují a často je používají v opačném významu slova. Rozdíl mezi označením „vysoce nadaný“ a „talentovaný“ odkazují na výsledky testů inteligence a výkonu. *„Podle tohoto pojetí jsou vysoce nadaní ti, kteří náleží k 10 % lidí s nejvyšším IQ. Kdo dosáhne nižších nadprůměrných hodnot IQ, je talentovaný.“* Termín „vysoké nadání“ někteří označují pro mimořádné schopnosti v intelektuální oblasti, zatímco o „talentu“ hovoří tehdy, jde-li o schopnosti ve slovesném umění, sportu, hudbě nebo ve výtvarném umění (Mönks, 2002 str. 29). Dle Musila (1989) můžeme tyto termíny zásadně odlišovat tehdy, pokud jedinec vyniká „mimořádným nadáním“ ve více oblastech a pojem „talent“ pak pokládá za výstižný, pokud jedinec vyniká jen v jedné oblasti.

Tabulka 1 Nadání versus talent

ROZLIČNÉ CHÁPÁNÍ POJMŮ	
NADÁNÍ	TALENT
EKVIVALENTY	
velmi vysoký talent	oblast mezi nadáním a průměrem
předpokladová (potenciální) složka	výkonová (perfomační) složka
všeobecné intelektové předpoklady	předpoklady pro jednu nebo více oblastí

Zdroj: (Jurášková, 2006)

1.1 Definice nadání

Definice nadání existuje nespočetné množství, více než sto různých pojetí. V mnoha literárních zdrojích se tyto definice dělí dle různých kritérií. Mezi první a snad nejznámější komplexní definici nadání patří ze sedmdesátých let 20. století Marlandova definice, která vyjadřuje nadání z pedagogického hlediska Gearheart, Weishahn a Gearheartová ve shodě s Juráškovou (2006, str. 14) uvádí: *„Nadané a talentované děti jsou ty děti, které jsou identifikovány kvalifikovanými profesionály a které jsou vzhledem k výjimečnému potenciálu schopné vysokých výkonů. Tyto děti potřebují k realizaci svého přínosu pro společnost vzdělávací program a servis, který není běžně poskytován regulárními školami. Děti, schopné vysokého výkonu jsou ty, které vykazují úspěch nebo potencionální schopnosti v některých z následujících oblastí:*

- *všeobecná intelektová schopnost;*
- *specifické akademické schopnosti;*
- *tvořivé nebo produktivní myšlení;*
- *vůdčí schopnosti;*
- *umělecké schopnosti;*
- *psychomotorické schopnosti.“*

Definice se v historickém vývoji stále rozvíjí a zpřesňují. Jedna z klíčových definic nadání pochází ze zasedání Columbus Group z roku 1991 a říká, že *„nadání je asynchronní (nerovnoměrný) vývoj, ve kterém se kombinují zrychlené rozumové schopnosti a zvýšená intenzita k vytvoření vnitřních zkušeností a povědomí, které jsou svou kvalitou odlišné od normy. Tato nerovnoměrnost se zvyšuje spolu s vyšší intelektovou kapacitou. Tento fakt – tato jedinečnost – činí nadané obzvláště zranitelnými a vyžadují tak změny v rodičovské výchově, školním vzdělávání i poradenské činnosti, aby se mohli optimálně rozvíjet“* Columbus Group (1991).

Buschová a Reinhartová (2005) in (Machů, 2010 str. 20) nastiňují čtyři výkladová pojetí:

- **„Definice (modely) založené na schopnostech:** *Vycházejí z domněnky, že schopnosti lze zjistit již v časném věku a v průběhu života se příliš nemění, tzn. schopnosti jsou vrozené a stabilní.*
- **Modely kognitivních složek:** *Zaměřují se především na procesy zpracování informací a hledají kvalitativní rozdíly v informačních procesech. V kognitivních modelech často převažuje aplikování IQ testů v průběhu identifikace talentu. Mnozí navrhuji místo IQ používat pojem QI (kvalita zpracování informací).*
- **Modely orientované na výkon:** *Zdůrazňují činitele, potřebné pro manifestaci nadání. Samotné vlohy a potenciál pro vysoký výkon nepovažují většinou za dostatečné. V zahraničí se v tomto případě vymezení učívá pojem „mimořádně výkonný žák“*
- **Sociokulturně orientované modely:** *Vycházejí z předpokladu, že talent se může realizovat jen za vhodného spolupůsobení individuálních a sociálních faktorů. Modely je vhodné aplikovat u podvýkonných a sociokulturně znevýhodněných dětí.“*

Vymezení a definice nadání, které jsou koncipovány v užším, či širším slova smyslu s různým chápáním samotného pojmu nadání, existuje nespočet, jedno mají však společné, téměř všechny se shodují v tom, že nestanovují hranici, kdy už je jedinec nadaný a kdy ještě ne. „Z tohoto hlediska působí definice vágně, i když v oblasti zkoumání a stanovování psychologických charakteristik takové hranice ani není možné striktně vymezit – ve skutečnosti téměř vždy existují hraniční, přechodové oblasti“ (Jurášková, 2006 str. 12). Shoda v exaktním užívání těchto pojmů neexistuje, proto se v mezinárodní literatuře dává přednost jejich užívání jako synonym. V této diplomové práci budou pojmy „vysoké nadání“, „nadání“ a „talent“ užívány jako synonyma, tedy slova s téměř totožným významem (Mönks, 2002 str. 29).

1.2 Druhy nadání

Druhy nadání se již v historii postupně vyčlenily do oblastí, které byly považovány za společensky hodnotné a ve kterých bylo možno pozorovat mimořádné výkony jedinců. Ve 20. století se začalo uvažovat o rozdělení jednotlivých druhů nadání do kategorií, které by měly vztah ke konkrétním činnostem a povoláním, jež člověk vykonával (Hříbková, 2009). Druhy intelektového nadání můžeme členit do tří základních skupin: analytické, syntetické (tvořivé) a praktické. Veškeré rozdělení závisí na tom, o jakou definici nadání se opíráme. Budeme-li vycházet ze širokých definic (Clarkové, Kingové a jiných), můžeme nadání rozdělit podle druhu do širších oblastí:

- **intelektové** – jedinci mají vysoce nadprůměrné všeobecné intelektové schopnosti;
- **akademické** – nadání mají vysoké schopnosti pro některou akademickou oblast (v dětském věku jde o školské předměty – jazyky, matematika apod.);
- **tvořivé** – nadání se projevuje vysokými schopnostmi v oblasti tvořivé produkce;
- **vůdčí** – v této kategorii se nadání projevuje ve vysoké schopnosti k „řízení lidí“ či iniciování událostí;
- **umělecké** – jedinci mají velkou schopnost pro vizuální či performační oblast umění (Jurášková, 2006).

Kromě výše vyjmenovaných druhů nadání existuje i jiné nadání, například atletické, sportovní, pro některou oblast sportu a praktické, zejména pro manuální oblast (např. automechanik, kuchař). Hříbková (2009) rozděluje nadání do dvou základních klasifikací, a to horizontální a vertikální klasifikace. Horizontální klasifikace podobně jako rozdělení podle Juráškové (2006) vymezuje různé typy nadání dle různých druhů činnosti, ve kterých

se nadání jedince ukazuje. Toto vymezení je jen rozšíření třech základních skupin tradičního dělení.

Vertikální klasifikace nadání vymezuje nadání dle míry jeho uplatnění. Dělíme ji na aktuální a potenciální, tj. podle stupně aktualizace. Při aktuálním nadání podává jedinec výkon nebo projev svého nadání v současné době. A z těchto výkonů lze usuzovat stupeň rozvoje příslušných schopností, vlastností osobnosti a předpokládaný podpůrný vliv prostředí. Avšak výhledově do budoucnosti jsou tyto projevy pouze potenciálním nadáním. Potenciálního nadání lze dosáhnout v budoucnosti, je však velmi důležité, aby nepříznivé vlivy, podmínky či okolnosti neohrozily tento vývoj. Jeden ze základních faktorů, který určuje přechod potenciálního nadání v aktuální, je aktivita osobnosti – jedinec usiluje o dosažení cíle prostřednictvím nových forem činností. To způsobuje, že sociální podmínky jsou rozmanitější a dochází ke zdokonalení činnosti, která vede k dalšímu rozvoji. Další velice významnou podmínkou pro rozvoj je učení, neboť učením, nácvikem, procesem se nabývá znalostí a dovedností a určitá oblast se zdokonaluje. Pro realizaci potenciálního nadání potřebujeme sociální podmínky, aktivitu osobnosti a proces učení (Hříbková, 2009).

„Stupně nadání v oblasti intelektového nadání, rozpracoval Gagné (1998, str. 87-95) jako metricky založený systém s hranicemi podle výsledků IQ:

- ***mírně nadaní** tvoří horních 10% populace s IQ 120 a více (plus 1,3 standardní odchylky);*
- ***středně nadaní** s IQ 135 a více (plus 2,3 standardní odchylky) tvoří horních 10% z předešlého stupně;*
- ***vysoce nadaní** s IQ 145 a více (plus 3 standardní odchylky) tvoří horních 10% z předešlého stupně (celkem 0,1% populace);*
- ***výjimečně nadaní** s IQ 155 a více (plus 3,7 standardní odchylky) tvoří horních 10% z předešlého stupně (celkem 0,01% populace);*
- ***extrémně nadaní** s IQ nad 165 (plus 4,3 standardní odchylky) tvoří horních z předešlého stupně (celkem 0,001% populace).“*

1.3 Modely nadání

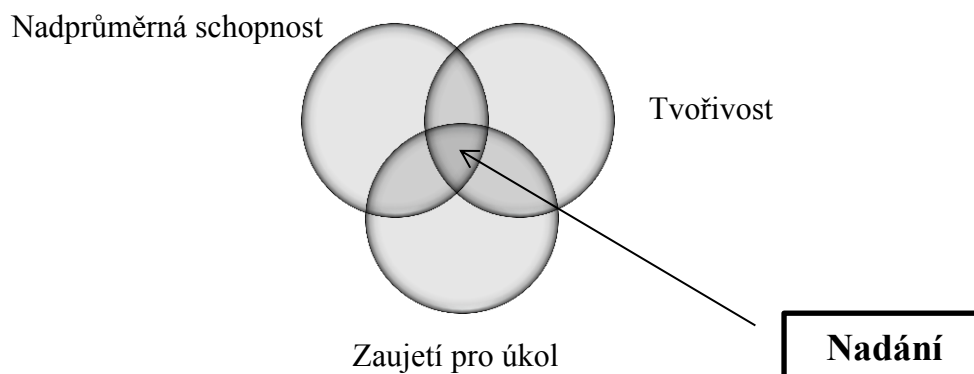
Modely se vyskytují v různých podobách a podobně jako definice nadání se od sebe často odlišují. Teoreticky i prakticky modely nadání ovlivnily zkoumání intelektových a neintelektových schopností. Svou přehledností dokáží podávat výstižný obraz a hlavně ukazovat samotnou podstatu nadání. Známým a často aplikovaným modelem je Renzulliho model tří kruhů, který se řadí k nejjednodušším modelům. Složitějším multidimenzionálním modelem je např. Mnichovský model nadání a talentu, který zahrnuje již některé hlavní myšlenky z předchozích modelů, a tzv. predikátory zastupující vlohы nadaného, které jsou prostředky tzv. moderátorů rozvíjeny (Machů, 2010).

1.3.1 Renzulliho „model 3 kruhů“

Renzulliho koncepcce nadání je modelem, který je velice známý a často aplikovaný. Jde o součinnost tří základních složek – nadměrné schopnosti, tvořivosti a zaujetí pro úkol viz Schéma 1. Tyto tři složky by měly být v harmonii. Nadměrná schopnost sestává jak z obecných schopností, tak ze specifických dovedností. Zaujetí pro úkol vyjadřuje vysokou odolnost, pracovitost, vytrvalost a především motivaci. Tvořivost můžeme charakterizovat tvůrčím originálním myšlením či vynalézavostí.

„Model se řadí mezi výkonově orientované modely, jeho východiskem je zdůraznění úlohy motivace pro rozvoj nadání“ (Machů, 2010 str. 23).

Schéma 1 Renzulliho "model 3 kruhů"

Zdroj: (Machů, 2010 str. 24)

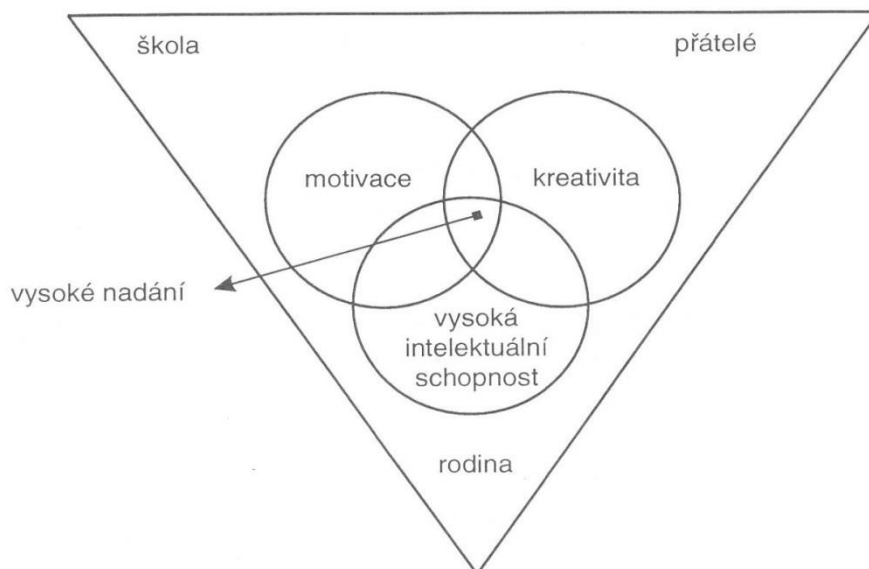
1.3.2 Mönksův „vícefaktorový model nadání“

Podle Juráškové (2006) Mönks rozšířil Renzulliho model tří kruhů o složku sociální. Přidal do tohoto tříprstencového modelu kontext:

- školského prostředí;
- rodiny;
- vrstevníků.

Jeho pojetí zdůrazňuje, že pokud nepůsobí sociální prostředí na vývoj nadání jedince, poté se interakce nemůže optimálně vyvinout a nelze uspokojit dostatečně potřeby nadaného.

Schéma 2 Mönksův-Renzulliho model nadání

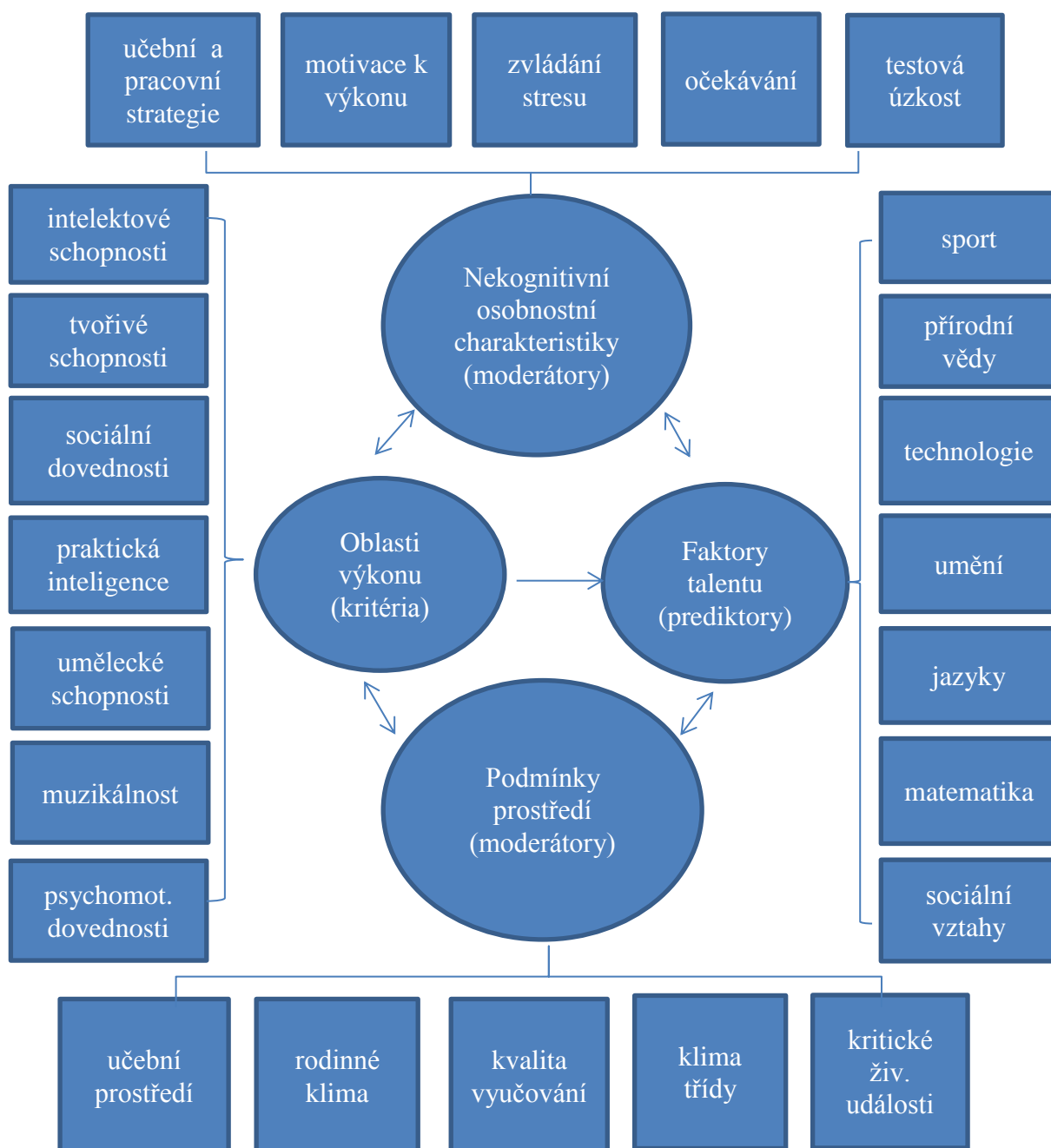
Zdroj: (Mönks, 2002 str. 23)

1.3.3 Mnichovský model nadání

Multidimensionální model nadání je poslední podrobnou koncepcí, která je v této práci uvedena a jsou zde shrnuty základní myšlenky předchozích modelů. „Tzv. prediktory zde zastupují vlohy jedince, které jsou dále rozvíjeny pomocí tzv. moderátorů. Moderátory mohou vycházet z charakteristiky jedince, nebo z vnějšího prostředí“ (Machů, 2010 str. 27). V momentě příznivého působení všech faktorů, dochází k projevení talentu (Machů, 2010).

Nejmodernější koncepce nadání a modely se ve své formulaci pojmů zaměřují nejen na intelektovou stránku rozumových schopností, ale také si všímají neintelektových a sociálních složek. Jelikož intelektové faktory samy o sobě nestačí k projevení talentu. Retrospektivními studiemi bylo zjištěno, že jedinci musí mít v rovnováze intelektové, neintelektové, ale i emocionální (např. motivace, sebepojetí) či sociální faktory. V případě nerovnováhy se zamezuje rozvoji talentované osobnosti (Machů, 2010).

Schéma 3 Mnichovský model nadání

Zdroj: (Machů, 2010 str. 28)

1.4 Intelligence

Oblast lidské intelligence podobně jako definice nadání nelze jednoznačně definovat (Jurášková, 2006). Youngson (2000, s. 235) tuto skutečnost hodnotí takto: „*Na inteligenci je nejzajímavější, že vůbec nevíme, co to je.*“

Mnoho odborníků se shoduje, že intelligence je determinantem intelektového nadání a podstatnou roli hraje i u jiných druhů nadání. Jednou z nejvíce probádaných problematik psychologie je právě intelligence. Inteligenční testy prošly řadou proměn a jejich vývoj můžeme sledovat od Galtonových testů citlivosti smyslů, až po dnešní IQ testy (Machů, 2006).

Podobně jako u definic nadání, tak i u termínu intelligence se setkáváme s existencí nespočetného množství definic. Podle Piageta (1999, s. 23) „*intelligence představuje stav rovnováhy, ke kterému směřují všechny postupné adaptace senzomotorické a poznávací a též všechny asimilační a akomodační styky mezi organismem a prostředím.*“ Piaget inteligenci vysvětluje jako působení organismu na prostředí nebo naopak. Toto působení označuje pojmy asimilace a akomodace. Asimilací se rozumí působení organismu na prostředí. Akomodací rozumíme naopak působení prostředí na organismus. Definice zahrnuje také fylogenetický vývoj člověka, který do dnešní podoby dospěl díky změnám prostředí i sebe sama (Jurášková, 2006).

Někteří autoři prosazují podstatu jediného procesu intelligence, jiní prosazují existenci mnohočetnosti různých inteligencí. Tato diplomová práce se bude konkrétněji zabývat mnohočetnou inteligencí podle Howarda Gardnera. Podle Gardnera (1999) by intelligence měla obsahovat soubor schopností, kterými bude nadaný jedinec schopný řešit problémy a mít potenciál pro nalézání nebo vytváření problémů. Podle tohoto psychologa existuje sedm typů intelligence a to:

- **„jazyková intelligence** – jazyk v hovořené, psané i znakové formě;
- **prostorová intelligence** – schopnost interpretovat informaci ve dvou nebo třech dimenzích;
- **logicko-matematická intelligence** – analytické a systematické myšlení, schopnost pracovat se vzory a kategoriemi;

- **hudební inteligence** – diskriminace zvuků a schopnost vyjádřit myšlenky nebo emoce prostřednictvím hudby;
- **tělesně-pohybová inteligence** – pohybová koordinace a interpretace řeči těla;
- **intrapersonální inteligence** – chápání sebe sama a uvědomění si vlastních potřeb, silných a slabých stránek;
- **interpersonální inteligence** – vnímání a dekódování sociálních symbolů a efektivní sociální chování;
- v současné době Gardner uvažuje též o další inteligenci a to – přirozené, přírodní (natural) inteligenci (vědomosti o živém světě) a zkoumají se možnosti existence dalších – existenciální (otázky prapodstaty) a spirituální inteligence (kosmické otázky)“ (Jurášková, 2006 str. 26).

2 IDENTIFIKACE NADANÝCH DĚTÍ

2.1 Charakteristika nadaných dětí

Námětem pro řadu výzkumných prací byly osobnostní rysy nadaných jedinců, avšak hypotéza o přímé souvislosti talentu a osobnostních rysů se ukázala jako nepodložená. U nadaných jedinců se vyskytují osobnostní charakteristiky, které jsou pro ně typické. Výskyt osobnostních rysů není však zárukou pro identifikaci nadání a nadaný jedinec nemusí disponovat všemi projevy těchto charakteristik, které se vyskytují v různých věkových obdobích a z většiny případů jsou znatelné až po zapojení dítěte do výchovně-vzdělávacího procesu (Machů, 2006).

Dle Vondrákové (2001/2002a) nadané děti nejsou homogenní skupinou, od svých vrstevníků se mohou odlišovat nejen mírou talentu, ale také svou pílí, zájmem, cílevědomostí a ochotou se podřídit autoritě. Takto nadané žáky můžeme dělit do dvou kategorií:

- **výrazně nadprůměrní** – tyto děti se rychle učí a jsou-li motivované, bývají úspěšné. Většinou se vzdělávají ve výběrových školách či gymnáziích;
- **mimořádně nadaní** – tvoří ji asi 2% dětí. Často mívají problém ve vztahu k autoritám a v přizpůsobivosti. U těchto žáků je nezbytná horizontální i vertikální propustnost vzdělávacího systému. Takto mimořádně nadaní žáci potřebují bez ohledu na jejich věk pracovat se staršími žáky nebo individuálně.

Podle Laznibatové (2001) můžeme popsat nadané dítě ve třech základních oblastech:

- **„všeobecné znaky**
například bohatý slovník, rané čtení, časně schopnosti používat abstraktní pojmy, pochopit význam cizích slov a používat je, zájem o podstatu věcí, vztahů, oplývají energií;

➤ **tvořivé znaky**

intelektová hravost, bohatá fantazie a schopnost lehce rozehrát imaginaci, množství originálních nápadů, expresivita v názorech a ve vyjadřování, pružnost a hravost myšlení, originalita při řešení úloh různého typu, úsilí o jedinečnost a neopakovatelnost nápadů v pracích, úžasná představivost, silně vyvinutý smysl pro estetické cítění a vidění věcí, častá impulzivnost, výbušnost, prudké reakce, emocionální citlivost a zranitelnost;

➤ **učební znaky**

rychlé tempo učení, lehké učení a radost z každé intelektové aktivity, bystrost při pozorování, schopnost rozeznat všechny detaily, schopnost vhledu do podstaty problému, dobré analyticko-syntetické, stejně jako logicko-algoritmické myšlení, zároveň kreativní myšlení, schopnost najít více řešení problémů, perfekcionismus“ (Fořtík, a další, 2007 str. 16).

Nadané žáky lze charakterizovat také ze dvou dalších pohledů, a to z pohledu pozitivního a negativního. Tyto pohledy nás upozorňují na to, že s vysokým nadáním se mohou pojít i vzdělávací či výchovné problémy či komplikace.

Nadané děti se mohou projevovat v těchto pozitivních pohledech:

- zvládají složité myšlenkové operace;
- oproti vrstevníkům mohou mít širokou slovní zásobu;
- již v předškolním věku často čtou, píšou, zvládají početní operace;
- učí se rychleji než vrstevníci, často samostatně bez pomoci druhých;
- dávají přednost složitějším úkolům;
- jejich paměť může být velmi rozsáhlá;
- často bývají vnitřně motivováni;
- většinou mívají zájem o neobvyklá témata či zájmy;
- mají zvýšený cit pro spravedlnost, morálku a fair play;
- mohou vykazovat asynchronní vývoj (v některých oblastech jsou významně napřed, v jiných mohou mít i opožděný vývoj).

Negativní pohled:

- chtějí pracovat samostatně, odmítají kooperativní učení;
- nedodržují pravidla třídy;
- přecitlivěle reagují na kritiku;
- jejich známky z chování mohou být zhoršené (odmítají příkazy, bývají panovační k učitelům i spolužákům, odmítají se podřídit, jsou tzv. „třídní šašci, záměrně vyrušují);
- sní v průběhu dne;
- jsou nervózní při tempu práce třídy, nebo když nevidí jasný pokrok.

U většiny dětí, které jsou rozumově nadané, můžeme projevy nadání sledovat již od raného dětství. Pokud tyto projevy rozvíjíme, můžeme být svědky rychlého vývoje poznávacích schopností. Za předpokladu, že přirozený vývoj nepodporujeme, nedochází k rozvoji nadprůměrných schopností a nadání začne působit jako negativní síla, která působí proti jakémukoliv učení či vzdělávání (Winebrennerová, 2001).

2.2 Formy projevů nadaných dětí

Jeden z nejzásadnějších problémů současného školství je identifikace nadaných dětí. Nadaní žáci se odhalují pouze na základě výborných výsledků, hodnocení, případně na základě inteligenčních testů. Z celkové populace své mimořádné nadání uplatní asi dvě až tři procenta dětí. Nadaných je ve skutečnosti daleko více, odborníci se domnívají, že až desetkrát více. Většinou však zůstávají skryti a „protrpí“ školní docházku, pokud není rozpoznáno a identifikováno nadání jedince a nejsou mu poskytnuty příznivé podmínky pro jeho vzdělání a profesionální přístup pedagogů. Dokonce před pár lety panoval názor, že mimořádně nadané dítě, lze identifikovat nejdříve na druhém stupni základní školy. Toto tvrzení je však mylné, aby se nadání jedince dále rozvíjelo a nestagnovalo, je potřeba jedince diagnostikovat již v předškolním věku (Přečková, 2007).

Identifikace nadaných jedinců není zcela jednoduchá. Nadané žáky bychom mohli rozdělit do několika podskupin. Jelikož existuje několik různých typů nadaných dětí, které se mohou ve třídě objevit, neexistuje jeden univerzální model pro jejich identifikaci. Níže si představíme jednotlivé podskupiny a jejich charakteristiky.

- ÚSPĚŠNÝ TYP - tento jedinec si je vědom svého nadání. Okolím je všeobecně vnímán jako nadprůměrný. Vyučující nemá s touto identifikací potíže. Obecně ho můžeme charakterizovat laickými definicemi z dostupných literárních zdrojů (Přečková, 2007). Podle Kalhouse a Obsta (2001, str. 19) můžeme charakterizovat takto: *„Žák svými znalostmi přesahuje stanovené požadavky; odpovídá rychle s jistotou; snadno a rychle chápe nové učivo; objevují se často tvořivé odpovědi; spontánně se zajímá o další informace, rozvíjí v tomto směru svou zájmovou činnost; má potřebu znalosti a dovednosti projevit a uplatnit. Vedlejší ukazatele: pozitivní vztah ke škole a učitelům; dobré postavení žáka v třídním kolektivu; vysoká úroveň sebehodnocení.“*
- TVOŘIVÝ - někdy také nazýván jako náročný nadaný jedinec. Tento typ nadaného žáka můžeme charakterizovat jako jedince, který často hledá výzvy, je tvrdohlavý a často vyhledává konflikty, jelikož se při běžné výuce nudí (Přečková, 2007).
- UNDERGROUD - SKRYTÉ, UTAJENÉ NADANÉ DÍTĚ - tyto děti skrývají své skutečné vlohy. Nechtějí se od svých spolužáků lišit, a tím vybočovat z kolektivu. Tito jedinci jsou tišší, nesmělí a mají velmi nízké sebevědomí (Přečková, 2007).
- ODPADLÍK - tento nadaný jedinec již v klasickém školním systému rezignoval. Často mívá špatné známky a celkově působí na společnost jako rebel, kterého pozitivně nepřijal kolektiv ani učitel (Přečková, 2007).
- NADANÝ JEDINEC DVAKRÁT VÝJIMEČNÝ - tento typ je nejobtížněji odhalitelný, jelikož jeho výsledky jsou průměrné a dříve než bývá odhaleno jeho skutečné nadání, je mu diagnostikována specifická porucha učení. Pedagog se proto zaměří na žákovy slabé stránky a talent se již dál nerozvíjí (Přečková, 2007).
- AUTONOMNÍ TYP - od úspěšného typu nemá potřebu být v popředí. Dokáže ze školního prostředí vytěžit maximum, přesto však školu bere jako nutné zlo. Většinou se zaměřuje na mimoškolní aktivity (Přečková, 2007).

Tabulka 2 Typy talentovaných dětí

TYP	CHARAKTERISTIKA	SOCIÁLNÍ VAZBY VE ŠKOLE (jak je vnímán učiteli, spolužáky)	MOŽNÁ (nutná) ŠKOLNÍ PODPORA
Úspěšný	<ul style="list-style-type: none"> • perfekcionista • neriskující • poslušný • výborné výsledky 	<ul style="list-style-type: none"> • učitelé oblíben • spolužáky obdivován 	<ul style="list-style-type: none"> • akcelerace • příležitost setkávat se s „intelektuálními vrstevníky“ • rozvoj nezávislých dovedností k učení • mentoring
Tvořivý	<ul style="list-style-type: none"> • nízká sebekontrola • experimentátor • klade otázky • opravuje učitele • soutěživý 	<ul style="list-style-type: none"> • irituje • rebel • uznáván pro kreativitu • není chápán jako nadaný 	<ul style="list-style-type: none"> • tolerance • vhodný učitel (schopen vést a spolupracovat) • rozvoj sociálních dovedností • přímá a jasná komunikace • rozvoj sebekontroly • mentoring
Underground (skrytý, maskovaný)	<ul style="list-style-type: none"> • popírá svůj talent • podceňování sebe sama • nízké sebevědomí • snaha patřit ke skupině, nevyčleňovat se • vyhledávání přátel (častá změna) 	<ul style="list-style-type: none"> • viděn jako vůdce nebo nerozpoznán • považován za tichého, plachého • neochotný riskovat • považován za komplikovaného 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznat nadání • poskytnout vzor • povzbuzení
Odpadlík	<ul style="list-style-type: none"> • neplní úkoly • nízké zapojení se • nezájem • „věčná“ nespokojenost • hodnocení průměrné až podprůměrné • vyrušuje 	<ul style="list-style-type: none"> • učitele popuzuje • odsuzován spolužáky • vnímán jako samotář, odpadlík 	<ul style="list-style-type: none"> • netradiční studijní dovednosti • alternativní učební metody mimo učebnu (zážitkové) • mentoring
Dvakrát výjimečný (nadaný s SPU)	<ul style="list-style-type: none"> • neschopen konzistentní práce • hodnocení průměrné až podprůměrné • může vyrušovat 	<ul style="list-style-type: none"> • vnímán jako „podivín“, „prostoduchý“ • není mu pomoci • považován za průměrného až podprůměrného • viděna pouze jeho neschopnost (porucha) 	<ul style="list-style-type: none"> • rozpoznán jako nadaný • více času se spolužáky • potřeba individuální pomoci • pomoc speciálního pedagoga
Autonomní	<ul style="list-style-type: none"> • pracuje nezávisle, samostatně • pracuje na vlastních cílech • přiměřené sociální dovednosti 	<ul style="list-style-type: none"> • akceptován spolužáky • akceptován učiteli • uznáván pro své schopnosti • pozitivní vliv • vnímán jako zodpovědný 	<ul style="list-style-type: none"> • akcelerace učiva • možnost dlouhodobého integrovaného studijního plánu • mentoring • samostatné výzvy (přiměřené úkoly)

Zdroj: Betts, G. T., Neihart, M., 1988; in (Přečková, 2007 str. 12)

2.3 Problémové projevy nadaných žáků ve vyučovacím procesu

Nadané děti, které nastupují do 1. ročníku základní školy, bývají již většinou částečně gramotné. Velká většina již umí číst, psát i počítat a oplývají mnohými vědomostmi, které pro jejich věk nejsou typické, a tak by se mohlo zdát, že by mohly navštěvovat jak běžnou třídu, tak i třídu speciální. Bohužel se u některých jedinců vyskytují problémové projevy, které jsou způsobeny asynchronním vývojem či neadekvátními edukačními přístupy (Jurášková, 2006).

HYPERAKTIVITA

Hyperaktivita se často projevuje ve dvou základních oblastech, a to v oblasti verbální a motorické. Po verbální stránce rozumíme, že učitel je často hyperaktivními žáky přerušován, žáci mu skáčou do řeči, nejsou trpěliví a pokud ví správné řešení, nedopustí, aby je svou odpovědí někdo předběhl. V motorické oblasti žák často neklidně sedí, hraje si s předměty nebo vyrušuje svými rytmickými pohyby (Jurášková, 2006). Schaywitz a kol. (2000) provedli výzkum, který byl zaměřen na porovnávání projevů chování nadaných dětí, dětí s poruchami učení a skupiny běžných dětí. Zkoumali jak verbální, tak motorické oblasti. Tímto výzkumem byla zjištěna podobnost mezi žáky s poruchami učení a nadanými. Pro dítě, které má sníženou koncentrací pozornosti nebo vyrušuje, je hyperaktivita problémem. U nadaných dětí bylo zjištěno, že ne vždy mají tyto děti problém soustředit se, jelikož dokáží dělat více věcí najednou. U těchto jedinců může hyperaktivita znamenat únik z nudy ve vyučovacím procesu.

PERFEKCIONISMUS

Nadané děti si na základě své vlastní vnitřní motivace, ctižádosti a toho, že chtějí být zcela bezchybné, samy nastaví svou vlastní hranici výkonu. Jejich výkon sice může být vynikající, všemi chválený, ale pokud jsou samotní jedinci nespokojení, jejich reakce můžou být velice prudké. Často se setkáváme s výbuchy vzteku, sebeobviňováním, křikem. Perfekcionismus u nadaných dětí někdy může vést k pocitům nespokojenosti, emocionálním poruchám a sníženému sebevědomí (Jurášková, 2006).

SUPERSENZITIVNOST

Nadané děti bývají často velmi citlivé a velice intenzivně vnímají komunikační, ale také fyzikální podněty z okolí. Tyto děti mívají velké problémy ze socializací, proto například i dobře míněnou a povzbudivou kritiku vnímají velice těžce a mohou mít odsuzující dojem. Často můžeme pozorovat, že se nadané děti straní kolektivu, jsou uzavřenější a plačtivé (Jurášková, 2006).

DENNÍ SNĚNÍ

Mezi problémové projevy nadaných jedinců můžeme zařadit také denní snění. Nadaní žáci žijí ve vlastním světě a mnohdy působí na své okolí apatickým či zádumčivým dojemem. Často se tomuto projevu přisuzuje, že souvisí s nedostatečnou stimulací ve vyučování. Pro tyto žáky to znamená únik z nudy (Jurášková, 2006). Freemanová (1998) hovoří o tzv. trojtaktním problému. Nadaní se vyhýbají nudě tím, že pokud učitel s ostatními žáky látku opakuje, tito žáci vypínají, jelikož informace již napoprvé pochopili a zapamatovali si je a svou mentální aktivitu zapojí až tehdy, pokud uslyší informaci novou nebo pro ně zajímavou.

NETOLERANCE AUTORITY

Při práci s nadanými žáky musí být kladen velký důraz na profesionalitu učitele, jelikož nadaní často neuznávají direktivnost. Jsou velice negativističtí a k dospělým přistupují jako k rovnocenným partnerům. Pokud jim není adekvátně zdůvodněna prováděná aktivita či probíraná látka bývají často drzí, velice kritičtí a často se chytají každého slovíčka. U tohoto chování musí mít autorita velký nadhled a zmíněnou profesionalitu (Jurášková, 2006).

NETOLERANCE K RUTINNÍM ČINNOSTEM

Negativismus, odmítání, nezájem - tyto projevy často spatřujeme při mechanických činnostech, které zpravidla nadané žáky moc nenaplňují a při těchto jednoduchých podnětech se často nudí, vede to až k již zmíněnému dennímu snění či vyrušování. Je potřeba žákům zadávat úlohy či aktivity adekvátní jejich potenciálu a tím zabránit těmto únikům z vyučování (Jurášková, 2006).

PROBLÉMY V SOCIÁLNÍCH KONTAKTECH

Inteligentní děti často vystupují jako velice silné osobnosti a od společnosti vyžadují podobné zájmy a stejně zralé myšlenkové pochody. V kolektivu svých vrstevníků se cítí nepochopeni, osamoceni. Snaží se převzít iniciativu. Pokud však není ze strany vrstevníků organizace autority přijata, nastávají problémy, které ústí buď v ušlápnutost, nebo zarputilé sebezprosazování (Jurášková, 2006).

2.3.1 Postavení a role nadaných žáků v sociální skupině

„Sociální role – chování, které sociální skupina očekává od každého svého člena. Závisí na normách a hodnotách dané skupiny a na sociální pozici jedince ve skupině. Neplnění sociální role může pro jedince znamenat až vyloučení ze skupiny. Poznání sociálních rolí je důležité pro pochopení vztahů ve skupinách žáků“ (Průcha, a další, 2009 str. 219).

„Sociální pozice – postavení jedince, které má v dané skupině. Jedná se o souhrn pravomocí, které skupina jedinci poskytuje na základě jeho chování a autority. Může být určena velmi obecně (např. ve vztahu k pohlaví jedince) nebo může být více specifikována (např. sociální pozice určena zaměstnáním jedince). Úzce souvisí se sociální rolí, kterou jedinec ve skupině hraje. Je důležitá pro pochopení vztahů uvnitř žákovských skupin“ (Průcha, a další, 2009 str. 218).

Podle Průchy (2009) je sociální dimenze nepostradatelnou součástí života každého z nás. Jinak tomu není také u nadaných dětí. I pro ně tato oblast představuje předpoklad pro spokojený život a je také důležitou osobní charakteristikou nadaného jedince. Někteří nadaní žáci s nadprůměrným výsledkem inteligenčních testů mohou v určitých případech implikovat osobnostní i behaviorální odlišnosti dítěte. V těchto případech se tyto odlišnosti projevují snížením sociability a přijímání nadaného žáka svými vrstevníky.

Velké rozdíly můžeme spatřovat i v odlišném přístupu obou pohlaví ke svému nadání. Nadaní chlapci se často řadí ve skupinové hierarchii na vyšší pozici než nadané dívky. Na rozdíl od chlapců dívky přistupují ke své odlišnosti způsobem, který potlačuje jejich přirozené projevy. Proto je okolí může často hodnotit jako zádumčivé či náladové. Naopak

chlapci své nadání skrývají pod rouškou velké nezávislosti, osobního nadhledu a pozitivního přístupu. Na své okolí působí velice optimisticky, ve třídě bývají často označováni jako „třídní šašci“, kteří nezkaží žádnou legraci (Havigerová, 2011).

2.4 Identifikace nadaných žáků

Identifikací nadaných jedinců se již řadu let zabývá mnoho odborníků, jejich cílem je vyhledat dosud neidentifikované děti a sestavit pro ně vhodný edukační program, který by jim co nejefektivněji pomohl využívat svých mimořádných schopností (Machů, 2010).

Při identifikaci nadaných jedinců je nutno rozlišovat metody, které se budou používat. Z toho vyplývá, že při měření se budou lišit metody identifikace u předškolních dětí, odlišná bude diagnostika žáků mladšího školního věku či dospělých jedinců. K identifikaci raných schopností existují známé inteligenční testy jako například Stanford-Binet test (SB:FE) nebo Wechslerův (WISC-III, WPPSI-R pro děti od 3 do 7 let). Výsledky těchto inteligenčních testů v takto raném věku dítěte, bývají někdy zpochybňovány, jelikož prý nemají velkou výpovědní hodnotu. Kognitivní oblast jedince se neustále vyvíjí a je velmi ovlivňována vývojovými a sociálními faktory, ke stabilitě tedy dochází až ve starším školním věku. Navzdory těmto názorům však můžeme poukázat na to, že pokud talentovaného žáka identifikujeme před nástupem do školy, může mu být sestaven edukační program, který zajistí jeho úspěšnou podporu a rozvoj již v prvních letech studia. Pokud je žák již ve školním prostředí, je možno přistoupit ke standardizovaným i nestandardizovaným metodám měření schopností, neboť v tomto věku již schopnosti a zájmy pomalu přestávají kolísat a stávají se stálými. Tyto metody poté mají vyšší výpovědní hodnotu než v raném období (Sejvalová, 2004).

Metody měření schopností dělíme na objektivní a subjektivní.

Objektivní metody identifikace:

- „IQ testy;
- *standardizované testy výkonu;*
- *didaktické testy;*
- *testy kreativity.*

Subjektivní metody identifikace:

- *nominace rodinou;*
- *nominace učitelem;*
- *nominace skupinou kamarádů či spolužáků;*
- *vlastní navržení;*
- *hodnocení výsledků činností;*
- *zapojen do soutěží“ (Sejvalová, 2004 str. 21).*

Odborníci pro posouzení nadaného jedince objektivní metodou využívají standardizované testy. U subjektivních metod posuzuje nadaného jedince jeho nejbližší okolí, tzn. rodiče, sourozenci, učitelé, jsou to lidé, kteří nadané dítě dobře znají, a proto je jejich pohled velice důležitý. Oba typy těchto metod by měly spoluvytvářet celkový obraz zkoumaného žáka, neboť ani jedna složka není dostatečným identifikátorem. Také by identifikace měla mít několik fází a neměla by být pouze jednorázovou činností (Sejvalová, 2004). Identifikaci podle Davise a Rimmové (1998) můžeme dělit na čtyři etapy:

- **navržení na základě výsledku testu** – zkoumaný jedinec může být navržen mezi nadané žáky až po absolvování výkonového nebo standardizovaného inteligenčního testu;
- **navržení učitelem** - konzultace s třídním učitelem, který daného nadaného žáka dobře zná, by měla následovat po výsledcích standardizovaných inteligenčních nebo výkonových testů;
- **alternativní cesty** – do této kategorie spadají osoby, které tvoří blízký kontakt s dítětem a také ho dobře znají. Někdy může být identifikátorem i samotný jedinec;
- **závěrečný návrh (bezpečnostní krok)** – do této poslední závěrečné etapy spadají návrhy ostatních učitelů. Tento bezpečnostní krok byl vytvořen, aby se zamezilo subjektivnímu hodnocení pouze jedním učitelem, který může svým zabarveným, osobním pohledem preferovat právě navrženého žáka.

2.5 Výběr nadaných dětí

Dočkal (1999) při identifikaci a výběru nadaných dětí nastínil, že je důležité vycházet ze základních principů.

➤ PRINCIP STEJNÝCH ŠANCÍ

Každý má právo na vzdělání, a proto by nadané děti neměly být diskriminovány a měly by mít možnost výběru ze specializovaných nabídek na vzdělání. Jelikož nadané děti se vyskytují ve všech skupinách, od dětí hendikepovaných, dětí s SPÚ až po znevýhodněné sociokulturními podmínkami.

➤ PRINCIP VĚDECKOSTI

Výběr nadaných žáků by měl být vždy podložen vědeckými teoriemi. Bohužel v praxi se můžeme setkat s tím, že některé základní školy nevhodně rozdělují děti na studijní a nestudijní třídy. A to pouze na základě výborného prospěchu. Vůbec se neohlízejí na důležitější ukazatel, a to úroveň kognitivního myšlení.

➤ PRINCIP MULTIDISCIPLINARITY

Jelikož pedagogiku nadaných žáků řadíme jako mezioborovou disciplínu, měl by být multidisciplinární i výběr. K výběrovému týmu, který by měl určovat komplexní úroveň dítěte, se řadí pedagog, oborový pedagog, psycholog, pediatr.

➤ PRINCIP STUPŇOVITOSTI A VZRŮSTAJÍCÍ KOMPLEXNOSTI

Důležitým faktorem pro výběr a identifikaci nadaného jedince je vhodný výběr metod. Metody by měly být zadávány v delších časových intervalech. Také bychom se měli vyvarovat jednorázovým metodám, například didaktickým testům, raději volit průběžnější formy metod.

➤ PRINCIP REVERZIBILITY VÝBĚRU

Výběr dítěte není nikdy stoprocentní a definitivní, s věkem či v průběhu života může míra nadání značně vrcholit. Například Albert Einstein svůj talent začal objevovat až v dospělosti nebo také naopak jsou známy případy, kdy zázračné děti se v dospělosti nijak zvlášť neprojevovaly (Dočkal, 1999). Gardner (Walters, Gardner, 1998) považuje za velice důležitý moment vzniku mimořádného nadání tzv. krystalizační zážitek. Tato situace může mít mnoho podob, například se můžeme setkat s důležitým a velice zajímavým člověkem. Je proto nutné, aby byla zajištěna možnost opakovaného vstupu žáka do vzdělávací nabídky nebo naopak.

➤ PRINCIP PŘIROZENÉ SOUČÁSTI VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍHO PROCESU

Nadaného žáka nelze vždy vybrat jednorázovou akcí předcházejícího vzdělávání. Proto je důležitým momentem vhodná edukace, kde se nadání projeví (Dočkal, 1999).

3 VZDĚLÁVÁNÍ NADANÝCH ŽÁKŮ

V současné době stále přetrvávají mýty o vzdělávání nadaných žáků, které jsou stále v povědomí široké veřejnosti, ale i pedagogů. Náš současný stav vzdělávání nadaných se podobá počátkům péče o nadané, které popisují zahraniční odborné publikace. Velmi nízká obeznámenost s problematikou vzdělávání nadaných žáků vede k mýtům, které můžeme zhruba rozdělit do čtyř kategorií.

1. Nadaní nemohou mít žádné problémy:

- Žákům nemusí pedagog pomáhat, jelikož vše zvládnou sami.
- Není důležité prohlubovat jejich znalosti.
- Nadaní žáci rádi chodí do školy, jsou poslušní a učiteli velice oblíbení.
- Jsou úspěšní ve všech oblastech, vždy mají výborný prospěch, rádi soutěží a umisťují se na prvních místech.

2. Negativní osobnostní charakteristiky:

- Nadaní žáci jsou sociálně nepřizpůsobivý, bezcharakterní a svého nadání zneužívají.
- Vždy chtějí být nejlepší, a proto budeme si jich všímat, budou nafoukaní.
- Jejich soustředování vede k elitářství.

3. Původ a výskyt nadání:

- Všichni jsou nadaní.
- Nadané dítě musí mít také nadané rodiče a sourozence.
- Jejich nadání nemůžeme diagnostikovat dříve než na druhém stupni základní školy, tedy v 10-12 letech (Vondráková, 2001/2002a).

4. Výchovná opatření:

- Jejich vzdělávání by nemělo být v rychlejším tempu, neboť vývojový náskok se určitě časem srovná.
- Nejdůležitější je, aby se nadaní žáci socializovali, protože to potřebují nejvíce.
- Pokud se nebudou vzdělávat v běžné třídě, nikdy nebudou zvládat praktické dovednosti (Vondráková, 2001/2002a).

3.1 Formy výuky nadaných dětí

Jeden z největších mýtů, který se šíří širokou veřejností spočívá hlavně v tom, že lidé i někteří pedagogové předpokládají, že nadaní jedinci vše zvládnou sami, a proto nepotřebují odborné vedení či podporu. Opak je však pravdou. Bloom ve shodě se Sejvalovou (2004) poznamenal, pokud nadanému žákovi nebude zajištěno patřičné vzdělání, dlouhotrvající intenzivní podpora, trénink a výchova, nikdy nemůže dosáhnout vysoké úrovně svých schopností. Bohužel ani ta nejpozornější škola nezajistí svým nadaným žákům v rámci běžného vyučování naplnit jejich vzdělávací potřeby, a proto je potřeba s těmito žáky pracovat, nabízet jim speciální mimotřídní programy, které zajistí a nadaným žákům nabídnou dostatečnou podporu a jejich úroveň schopností pod odborným vedením bude akcelerovat a dosahovat vysoké úrovně schopností.

Základní formy vzdělávání nadaných jsou urychlování vzdělávacích procesů (akcelerace), obohacování výuky, rozšiřování a vyšší náročnost učiva (enrichment) a seskupování žáků podle jejich schopností (grouping) (Vondráková, 2001/2002b).

Podle RVP (2005 str. 123) by měla „výuka mimořádně nadaných žáků vycházet důsledně z principů individualizace a vnitřní diferenciaci. Příklady pedagogicko-organizačních úprav:

- *individuální vzdělávací plány;*
- *doplnění, rozšíření a prohloubení vzdělávacího obsahu;*

- *zadávání specifických úkolů;*
- *zapojení do samostatných a rozsáhlejších prací a projektů;*
- *vnitřní diferenciaci žáků v některých předmětech;*
- *občasné (dočasné) vytváření skupin pro vybrané předměty s otevřenou možností volby na straně žáka;*
- *účast ve výuce některých předmětů se staršími žáky.*“

3.1.1 Individualizace, diferenciaci

Dva důležité a zároveň z části překrývající se způsoby rozvoje talentovaných žáků ve škole jsou individualizace a diferenciaci.

„Diferenciovaná výuka – členění žáků procházejících školním vzděláváním na skupiny. Cílem je vytvořit vhodné podmínky pro všechny žáky, přiměřené jejich zvláštnostem, pohlaví, schopnostem, perspektivní orientací, zájmům apod. (Průcha, a další, 2009 str. 45).“

„Individualizovaná výuka – způsob diferenciaci výuky, při nichž se zachovávají heterogenní třídy žáků jako základní sociální jednotka a provádí se diferenciaci vnitřní, obsahová i metodická respektující individuální zvláštnosti žáků. (Průcha, a další, 2009 str. 83).“

Celkově má diferenciovaná výuka převážně pozitivní ohlasy, jelikož přináší výhody nejen pro žáky nadané, ale i žáky slabší. Diferenciaci se snaží zefektivnit výuku, neboť rozděljuje žáky do skupin či specializovaných tříd, a to podle množství žáků ve třídě (diferenciaci kvantitativní) nebo podle typu jejich nadání (diferenciaci kvalitativní). Žáci tedy ve výuce postupují rychleji. To jim umožňuje prohloubení a rozšíření vědomostí a učitel má větší možnost celou výuku přizpůsobit takto nadaným jedincům a zároveň uspokojit jejich potřeby. Oproti tomu individualizace klade větší odpovědnost na konkrétního žáka za obsah a rychlost, s jakou v učení postupuje (Vondráková, 2001/2002b).

3.1.2 Akcelerace – urychlování

Při vzdělávání nadaných žáků je akcelerace jedním ze základních modelů, díky níž můžeme urychlit vzestup nadaných žáků ve vzdělávacích oblastech. Akceleraci dělíme na vnitřní a vnější. Vnitřní akcelerace probíhá v rámci jedné třídy, dochází k urychlení obsahu probírané látky. Nadaný žák již nové učivo neopakuje tolik jako jeho vrstevníci, jednoduché úlohy vynechává a zaměřuje se pouze na ty složitější. Díky tomuto urychlení, má nadaný žák více času a to způsobuje větší časový odstup od svých spolužáků. Tato akcelerace bývá využívána hlavně ve speciálních školách pro nadané děti. V integrovaných třídách je velký problém s aplikací, jelikož je na učitele kladen velký nárok na přípravu a zároveň dítě bývá nálepkováno za rozumově nadanějšího než ostatní spolužáci, což může vést z vyloučení z kolektivu nebo šikaně.

Vnější vzdělávací podmínky tvoří základ vnější akcelerace. Můžou jimi být:

- předčasný vstup do základní školy;
- přeskokování o ročník výše;
- absolvování pouze některých předmětů o ročník výše;
- absolvován dvou ročníků v jednom školním roce.

Vnější akcelerace je doporučena nadaným žákům až po uvážlivém zvážení situace a na základě podnětů, které vedou ze strany rodičů, učitelů a psychologů, neboť akcelerace není vhodná pro všechny nadané žáky. Časté problémy nastávají v adaptaci v novém třídním kolektivu a někdy také s absencí některých znalostí a dovedností (Machů, 2010).

Tabulka 3 Typy akcelerace

Předčasný vstup na vyšší úroveň vzdělávání (počínaje MŠ)	Žák je do školy přijat dříve, než je obvyklé.
Přeskakování ročníků	Žák vynechá ročník studia a přechází o ročník výše než by měl; většinou k této změně dochází na konci resp. začátku školního roku (např. žák 2. ročníku přechází do 4. ročníku).
Akcelerace v předmětu	Žák je umístěn do skupiny žáků s lepšími výsledky v určitém předmětu či předmětech; nepostupuje však do vyššího ročníku.
Vertikální seskupování	Žák je zařazen do věkově heterogenní třídy; mladší tak mohou spolupracovat se staršími.
Paralelní studium	Žák základní školy může současně studovat některé předměty na střední škole, apod.
Zhuštění učiva. Rychlíkové třídy.	Dítě se učí podle normálních osnov, které ovšem zvládne za třetinu času. Většinou dochází k omezení úvodních aktivit, drilu, apod. V ušetřeném čase se věnuje rychlejšímu studiu daných osnov. Poměrně oblíbeno u odborníků.
Studium organizované samotným žákem.	Žákovi jsou poskytnuty studijní materiály, aby mohl pracovat vlastním tempem. Zatímco ostatní děti ve třídě pracují na přednášené látce, tento žák již pracuje na něčem jiném. Dítě přebírá zodpovědnost za časování vlastní práce.
Mentoring	Žák pracuje s odborníkem v oblasti (možná třídní učitel nebo někdo mimo školu).
Celoroční školní docházka.	Žák pracuje s odborníkem v oblasti (možná třídní učitel nebo někdo mimo školu).
Korespondenční kurzy	Žák absolvuje středoškolské či vysokoškolské kurzy korespondenční formou.
Mimoškolní aktivity	Žák navštěvuje vzdělávací kurzy nabízené na vyšší úrovni, např. univerzitní.

Zdroj: (Southern, a další) in (Heller, a další, 1993);

<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/23/moznosti-rozvoje-potencialu-mimoradne-nadanych-ve-skolnim-prostredi.html/>

3.1.3 Enrichment – obohacení

Obohacení výuky spočívá v rozšíření či prohloubení probíraného učiva nad rámec učebních osnov. Na rozdíl od akcelerace absolvuje nadaný žák výuku ve svém ročníku, se svými vrstevníky a je mu nabízena možnost rozšíření a obohacení aktivit v rámci tematických celků. Obohacení nabízí rozšíření kurikula, které by mělo uspokojit individuální vzdělávání jedince. Díky tomu, že je tato forma vzdělávání nadaných žáků velice variabilní, jedná se o jeden z nejvhodnějších typů edukace nadaných v běžné třídě základní školy.

Obohacení můžeme rozlišovat na obohacení horizontální a vertikální. Tyto dvě oblasti se od sebe liší četností a náročností zadávaných úloh. Horizontální obohacení je charakterizováno tím, že nadaný žák oproti kolektivu dostává úlohy navíc. Tyto úlohy však nemusí být gradované, náročnější. Oproti tomu staví vertikální obohacení právě na tom, že úlohy jsou na vyšší úrovni Bloomovy taxonomie kognitivních cílů.

U této formy výuky je potřeba, aby si učitel uvědomil, že i přesto, že je tato forma jedna z nejvhodnějších, je důležité ji aplikovat tak, aby nadaný žák nebyl demotivován a nenudil se. Proto většina odborníků doporučuje vertikální obohacení výuky (Machů, 2010).

Kaplan ve shodě s Davisem a Rimmovou (1998) shrnul tyto následující pravidla pro vertikální obohacení:

Tabulka 4 Pravidla obohacujících aktivit

Co je obohacení? (příklady vertikálního obohacení)	Co rozhodně není vhodné obohacení? (příklady horizontálního obohacení)
Rozšíření učiva či náhrada tradiční učební aktivity.	Více práce v hodině.
Používá kreativní a produktivní myšlení.	Používá reproduktivní myšlení.
Rozvíjí vyšší úroveň myšlení, podporuje představivost a generalizaci.	Práce v hodině založená na učení jmen, míst.

Všestranně rozvíjí osobnost, je založeno na vzdělávacích potřebách nadaných žáků.	Nabídka nadstandardních separovaných informací, které nemají užitek.
Rozvoj samostatného kritického myšlení.	Práce na základě algoritmičtých postupů.
Učit se věci, které vychází z určité podstaty a mají praktické vyústění.	Učit děti jen proto, aby byly aktivizované.

3.1.4 Integrace versus segregace

K dalším dvěma nejzákladnějším formám výuky můžeme zařadit integraci a segregaci. Obě dvě tyto formy mají velký význam při rozvoji nadaných dětí.

„Integrované vzdělávání – Přístupy a způsoby zapojení žáků se zvláštními vzdělávacími potřebami do hlavních proudů vzdělávání a do běžných škol“ (Průcha, a další, 2009 str. 87).

„Segregovaná edukace – oddělené vzdělávání žáků odlišujících se od svých vrstevníků“ (Průcha, a další, 2009 str. 210).

V integrované formě výuky se nadaný jedinec vzdělává v klasické, nespécializované třídě, která si klade za cíl uspokojovat žákovy vzdělávací potřeby na dostatečné úrovni. To vyžaduje vyšší nároky na celkovou výuku i na samotného učitele. Než se nadaný žák integruje do běžné třídy základní školy, je potřeba po dohodě s psychologem a rodičem sestavit individuální vzdělávací plán, který by dostatečně rozvíjel žákovo nadání. Také je zapotřebí zaopatřit doplňkové učební pomůcky a pozměnit či navrhnout úplně nový systém jeho hodnocení.

První třídy speciálně pro nadané děti vznikly v 30. letech 19. století v USA, v těchto letech tedy můžeme datovat vznik segregace. Segregované vzdělání může velice kladně ovlivňovat výuku nadaných žáků, neboť jednotlivé učebny a potřeby jsou přizpůsobeny individuálním potřebám těchto dětí. Učivo bývá zpočátku akcelerováno, poté se učitel snaží vědomosti těchto žáků rozšířit a následně prohloubit. Ve třídě je menší počet žáků a učitelé jsou dostatečně seznámeni s problematikou nadaných žáků (Machů, 2006).

Neexistuje forma vzdělávání, která by byla lepší nebo dokonce ideální a neměla žádná úskalí nebo rizika. K tomu, aby nadaní žáci získali a osvojili si stejné hodnoty, dovednosti, společenské normy, nemusejí podstoupit stejnou formu vzdělávání ve stejném časovém úseku jako ostatní jejich vrstevníci (Mertin, 2007).

3.2 Metody výuky nadaných žáků

Jelikož nadaní žáci potřebují pro svou výuku podnětné prostředí a špatně snášejí mechanické učení, dril a jednoduché úkoly, je jednou z nejdůležitějších oblastí při vzdělávání žáků vhodný výběr a realizace metod výuky, v nichž dochází k efektivnosti a stimulu rozvoje nadání a žáci zapojují vyšší úroveň myšlení. Při výuce nadaných dětí učitel nemusí používat speciálních postupů, ale postačí, když do výuky zařazuje metody podporující samostatnost, kritické myšlení a vlastní odhalování souvislostí (Machů, 2006).

Příklady vhodných metod k zařazení do výuky pro nadané žáky:

AKTIVIZUJÍCÍ METODY

- metody heuristické, řešení problémů;
- metody inscenační;
- didaktické hry;
- metody diskusní;

KOMPLEXNÍ VÝUKOVÉ METODY

- skupinová a kooperativní výuka;
- samostatná práce žáků;
- brainstorming, brainwriting;
- projektová výuka (Machů, 2006).

Myšlenkové mapy

Jedná se o vizuální a grafické znázornění klíčových slov, vzájemných vztahů, myšlenek a pojmů. Výhodou této metody je respektování vzdělávacích potřeb nadaného žáka, tím, že může hlouběji proniknout do problému tématu, které je mu zadáno. (Machů, 2010).

Pětilístek

Je metoda, se kterou se můžeme setkat v programu RWCT a podobně jako myšlenková mapa slouží k utřídění žakových poznatků do stručných výrazů a zároveň umožní popsat probírané téma, uvádí Šebestová ve shodě se Zormanovou (2012).

Brainstorming

Žáci mají na dané téma ve vymezeném čase napsat co nejvíce slov, které je napadají. Přičemž nemusí psát obecně platná fakta, ale mohou psát také své pocity, otázky, domněnky. Mladší žáci mohou své nápady nakreslit. Brainstormingem mohou pracovat jak jednotlivci, tak skupiny dětí, a proto je tato metoda vhodná pro nadané žáky (Grecmanová, a další, 2007).

Volné psaní

Volné psaní charakterizujeme jako metodu, v níž žáci mapují svůj myšlenkový proces. U této metody učitel sděluje svým žákům téma. Ti mají ve vymezeném čase napsat co nejvíce myšlenek, které je k danému tématu napadají. Pokud se žákům vybaví i jiná myšlenka, která s tématem nesouvisí, např. „někdo mě zrovna vyrušil,“ tak i tuto myšlenku zaznamenávají. Poté se již nevracejí k napsanému textu, neopravují pravopis, gramatiku ani stylistiku. Po skončení volného psaní, mají za úkol své myšlenky prezentovat, upravovat a rozpracovávat. Hledají souvislosti a zvýrazňují myšlenky, o kterých budou posléze diskutovat (Grecmanová, a další, 2007).

Diskusní pavučina

Jednotliví žáci si do horního rohu svého papíru napíší otázku k danému tématu, nad kterým se mají v úmyslu zamýšlet. Následně si svůj list rozdělí svislou čarou na dvě části a shromažďují argumenty pro a proti. Poté si své názory vyměňují se spolužákem. Pokud se mu názor spolužáka líbí, může si ho připsat i na svůj seznam. Tuto metodu lze provést i s celou třídou s tím, že žáci jsou rozděleni do dvou skupin a argumentují proti sobě a snaží se podpořit své stanovisko (Grecmanová, a další, 2007).

Metoda I.N.S.E.R.T.

Tato metoda vychází z kritického myšlení, které se snaží vzdělávat žáky od povrchního k hloubkovému učení. Metoda umožňuje uvědomovat si při čtení textu jeho obsah. Během čtení si žáci dělají značky na okraji textu, jimiž označují svůj vztah k informacím. Mezi značky může patřit:

- ✓ *„Udělej „fajfku“ na okraji textu, jestliže něco z toho, co čteš, potvrzuje to, co jsi věděl/a nebo sis myslel/a, že to víš.*

- *Udělej „mínus“ na okraji textu, jestliže informace, kterou čteš, je v rozporu s tím, co sis myslel/a.*

- + *Udělej „plus“ na okraji textu, jestliže informace, kterou čteš, je pro tebe nová a důvěřuješ jí.*

- ? *Udělej „otazník“ na okraji textu, jestliže informaci nerozumíš, nebo by ses o ní chtěl/a dovědět víc“ (Machů, 2010 str. 90).*

Žáci touto metodou mohou získat informační základnu k novému učivu či právě probíranému tématu a svými otázkami nebo rozpory otevírají cestu k dalším úkolům. Tato metoda podporuje individuální přístup k talentovaným dětem (Machů, 2010).

Projektová výuka

Pro nadané jedince je vhodná projektová výuka, neboť učení v projektech může být pro talentované výborným prostředkem k obohacování učiva a zároveň akceptuje individuální vzdělávací potřeby žáka. Velice významná je volba tématu, které by mělo nadané žáky nadchnout a motivovat. Nadaní žáci preferují projekty s delším časovým vymezením, při nichž mohou své znalosti o daném tématu rozšiřovat a prohlubovat (Machů, 2006).

Skupinová a kooperativní výuka

Pro nadané děti je práce ve skupinách velice těžká a složitá. Proto by učitel měl myslet na rozdělení žáků do skupin a k nadanému žákovi přiřazovat žáky bystřejší, kteří budou zpracovávat náročnější úkoly. Protože pokud bude talentovaný žák ve skupině s ostatními dětmi, nevede to k rozvoji žádného z nich, neboť nadaný žák není motivován, nemá trpělivost a neuznává ani pracovní tempo svých spolužáků, ani jejich myšlenkové pochody. V této chvíli dochází k vzájemným nedorozuměním, ostatní spolužáci mohou ztrácet motivaci, sebevědomí a nechtějí se účastnit skupinové práce (Machů, 2006).

Didaktické hry

Jelikož nadaní žáci neuznávají klasické procvičování učiva, jsou didaktické hry ideálním prostředkem k opakování a upevnění učební látky. U nadaných dětí jsou tyto hry velice oblíbené, rádi řeší hry simulačního či problémového charakteru - hlavolamy, rébusy, hádanky apod. Učitel by se měl vyvarovat zadávání her s jednoduchými pravidly, protože ty obvykle vedou ke kontraproduktivě. Didaktické hry žákům přinášejí rozvoj kreativity, vyšší rozumové schopnosti a mohou potlačovat některé sociálně emocionální problémy (Machů, 2006).

3.3 Nadaný žák v běžné třídě ZŠ

Vzhledem k častým tendencím integrace nadaných žáků do běžných tříd základní školy je potřeba připomenout i základní zásady práce s talentovanými žáky. Jak už bylo dříve v textu zmíněno, talentovaní žáci nemají v oblibě dril a časté opakování učební látky, které se v běžných třídách základních škol velmi často objevuje. Žák učební látku ve škole slyší hned třikrát. Zaprvé při představení tématu hodiny, poté při výkladu samotné učební látky a nakonec při opakování učiva. Bohužel tento způsob výuky není pro nadaného žáka velice efektivní, neboť si většinu informací zapamatuje již napoprvé. Z tohoto důvodu bychom nadaným žákům měli umožnit rychlejší tempo a samostatnost při jejich vlastním objevování a učení a hlavně méně procvičování. Učitel by neměl zapomínat na individuální přístup ke všem žákům a u nadaného žáka akceptovat netypické kognitivní, osobnosti i emocionální zvláštnosti. Talentovaným žákům by měl nabídnout dostatečně stimulující a náročnou výuku orientovanou na rozvoj vyšší úrovně myšlení, která by odpovídala potřebám těchto dětí (Novotná, 2004).

Mimořádně nadané děti potřebují nejen individuální přístup, ale také učitele, který by byl schopen vzdělávat takto talentované jedince. Jaký by měl tento učitel být? Měl by být také sám nadaný? Davis a Rimm ve shodě s Novotnou (2004) vytýčili hlavní charakteristiky a kompetence, které by měl mít učitel, který vzdělává nadané žáky:

- učitel by měl být nadprůměrně inteligentní;
- měl by mít kulturní a intelektuální zájmy;
- měl by být entusiastický a tolerantní;
- dobře vycházet s nadanými lidmi a mít široké všeobecné znalosti;
- zná podstatu nadání a potřeby nadaných, dokázat nadané žáky identifikovat;
- měl by rozvíjet a vybírat vhodné metody a materiály pro výuku nadaných;
- dokázat učit individualizovaně.

4 VZDĚLÁVACÍ STRATEGIE PRO NADANÉHO ŽÁKA (PRAKTICKÁ ČÁST)

4.1 Základní informace o prováděném kvalitativním výzkumu

Cílem aplikační části je vypracovat návrh nejvhodnější vzdělávací strategie pro nadaného žáka, pro kterého mají být navrženy na základě provedeného kvalitativního výzkumu nejvhodnější formy a metody vzdělávání a následná doporučení.

Formulace deskriptivního výzkumného problému

V empirické části na základě kazuistické studie, strukturovaných rozhovorů s třídními učitelkami a rodiči nadaného žáka, ale také sběrem dat v rámci sociometrického šetření a analýzou osobních dokumentů bude zhodnocen aktuální vzdělávací plán a zvolené metody, při kterých je či není rozvíjeno nadání Filipa. Tento nadaný žák bude posuzován v rámci sociometrického šetření ve své původní druhé třídě a následně v současné třetí třídě. V závěru empirické části bude představen výběr vhodných metod pro rozvoj nadaného žáka a sestavení vhodné vzdělávací strategie a zároveň budou navržena další doporučení pro jeho vzdělávání, aby vývoj jedince byl přirozený a akcelerovaný.

Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkum se zaměřuje na 7-letého nadaného chlapce Filipa, který je žákem v současné době třetí třídy Základní školy U Říčanského lesa. Výzkum probíhal na Základní škole U Říčanského lesa, ve druhém a třetím ročníku. Výzkumný vzorek tvoří 19 žáků z 2. třídy a 29 žáků z 3. třídy, třídní učitelky a matka nadaného žáka. Tyto děti i učitelky byly vybrány záměrně, jelikož tvořily či momentálně tvoří malou skupinu osob okolo zkoumaného jedince a jsou nedílnou součástí identifikačních faktorů jeho nadání.

V rámci výzkumu byly v realizační fázi vyhotoveny nebo doplněny (z archívu školy) fotografie. V rámci této skutečnosti byl udělen souhlas ředitele ZŠ U Říčanského lesa a zákonného zástupce zkoumaného žáka Filipa s použitím těchto záběrů v mé diplomové práci v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů.

Metody a techniky: (Gavora, 2000)

teoretické: syntéza, analýza

empirické: kvalitativní výzkum

- Technika: modelový příklad
- Metody: kazuistika, strukturovaný dotazník, polostrukturovaný rozhovor, pozorování, sociometrie a analýza osobních dokumentů

Teoretické metody

SYNTEZA – prostředkem této metody se v teoretické části diplomové práci docílilo uceleného pohledu na danou problematiku vzdělávání nadaných žáků a způsobu dalších možných alternativ vzdělávání.

ANALÝZA – v teoretické části byla detailně popsána problematika nadaných žáků na 1. stupni základní školy. Především byla rozebírána otázka charakteristiky nadaného žáka, formy vzdělávání, integrace versus segregace, vlivu nejbližšího sociálního prostředí na vývoj nadaného žáka.

Empirické metody a techniky

KVALITATIVNÍ VÝZKUM – způsob vědeckého zkoumání, jehož předmětem jsou jevy konkrétní reality. Cílem je hluboké proniknutí do konkrétního zkoumaného problému a objevení nových souvislostí.

KAZUISTICKÁ STUDIE – je intenzivní hloubková studie konkrétního člověka jeho situace či problému.

DOTAZNÍK – je nejfrekventovanější metodou pro hromadné zjišťování údajů. Cílem této metody je pomocí přesné formulace konkrétního cíle a úlohy v dotazníku účelně dojít k výchozímu problému.

POLOSTRUKTUROVANÝ ROZHOVOR – tato výzkumná metoda umožňuje zachytit nejen fakta, ale i hlouběji proniknout do motivů a postojů respondentů.

ANALÝZA OSOBNÍCH DOKUMENTŮ – technika podobná zúčastněnému pozorování, která odráží hloubku vcítění tvůrce osobního dokumentu do situace.

POZOROVÁNÍ – znamená sledování činnosti lidí, záznam (registrace nebo popis) této činnosti, její analýzu a vyhodnocení.

SOCIOMETRIE – touto metodou rozumíme soubor specifických výzkumných postupů, které slouží ke zjišťování, popisu a analýze směru a intenzity mezilidských vztahů, jak se projevují v malých sociálních skupinách.

Další použité techniky:

- studium a sběr informací z odborné literatury, internetu a odborné periodiky;
- tabulky, grafy, schémata (Gavora, 2000).

Harmonogram postupu

Cílem kvalitativního výzkumu je vypracování návrhu vzdělávací strategie pro nadaného žáka, tento výzkum probíhal ve třech časových etapách, které byly zpracovány v období II. pololetí školního roku 2012/2013.

1. Fáze přípravná – seznámení se, orientace a teoretické uchopení výchozí problémové situace. Sestavení strukturovaného dotazníku pro sociometrické šetření a jeho zkušební zadání dvěma respondentům. Sběr osobních dokumentů od nadaného jedince a od školy. Příprava polostrukturovaného rozhovoru pro třídní učitelky a matku Filipa a stanovení přesných termínů pro realizaci rozhovorů. Ujasnění přesných termínů pozorování nadaného žáka.

2. Fáze realizační - v realizační fázi byl proveden polostandardizovaný rozhovor s třídními učitelkami, rodičem Filipa, dále sociometrické šetření v obou třídách, kde Filip pobýval. V rámci kvalitativního výzkumu metodou nestrukturovaného pozorování, se analyzují chování nadaného žáka Filipa v jeho aktuální primární sociální skupině tj. v jeho stávající třídě 3. C. V průběhu polostandardizovaného rozhovoru z výše uvedenými respondenty jsou kladeny předem připravené otázky, které mi pomáhají odhalit charakteristiku a formy projevů nadaného žáka Filipa s tím, že tyto připravené otázky jsou následně doplňovány v rámci dialogu otázkami dle samotného průběhu jednotlivých rozhovorů s konkrétními respondenty. Další etapou realizační části je sociometrické šetření pomocí strukturovaného dotazníku, který čítá deset otázek, a které bylo provedeno v předem stanovených dnech ve dvou třídách, které Filip navštěvoval či navštěvuje. Pro upřesnění vývoje sociální pozice Filipa v jeho současném třídním kolektivu bylo sociometrické šetření provedeno ve dvou termínech s tříměsíční pauzou (28. února a 31. května 2013). Třetí částí realizační fáze je zaměřena na pozorování nadaného žáka v rámci jednoho vyučovacího dne.

3. Fáze vyhodnocovací – z jednotlivých provedených etap realizační fáze kvalitativního výzkumu jsou vyhodnoceny jednotlivé rozhovory a detailně popsána sociometrická šetření z komplexního pohledu všech deseti otázek. Dále je zhodnoceno postavení Filipa v třídním kolektivu. Na základě odpovědí spolužáků na tyto otázky je následně detailně rozpracován pohled na pět otázek zachycujících oblast přímé spolupráce Filipa se spolužáky v rámci vzdělávacího procesu, přijímání jeho autority ostatními žáky a využití trávení volného času spolužáků s ním. Na základě zjištěných informací z provedeného kvalitativního výzkumu je vypracována kazuistická studie nadaného žáka Filipa. Na závěr je navržena vzdělávací strategie pro jeho další akcelerovaný rozvoj a doporučení vhodných metod a forem vzdělávání.

4.2 Fáze prováděného kvalitativního výzkumu

4.2.1 Fáze přípravná

Při seznámení se situací nadaného žáka Filipa mi byli nápomocní paní učitelka ze třídy 2. A, paní učitelka ze třídy 3. C, matka Filipa a pan ředitel, který poskytl potřebnou dokumentaci.

Nejdříve jsem podrobně prostudovala individuální vzdělávací plán, závěrečnou zprávu z Centra nadání a doporučení pedagogicko-psychologické poradny.

Po prostudování dokumentace bylo zjištěno, že zmíněný Filip nastoupil do základní školy již v 5 letech a nyní v pololetí druhého ročníku mu byl udělen individuální vzdělávací plán na základě vyšetření konaného v Centru nadání a v pedagogicko-psychologické poradně. Nyní veškerá výuka probíhá ve třetím ročníku. Tento výzkum plánuje zjistit, zda nadané dítě ze sociálního a emocionálního pohledu zapadá do kolektivu žáků, kteří jsou o dva roky starší, jak ho tato skupina respektuje a zda, co se týče dalšího vzdělávání, jsou metody a formy práce s tímto dítětem dostatečné a akcelerovaně rozvíjí jeho nadání. Výzkum se také zaměřuje na to, zda je v tomto konkrétním případě lepší integrace žáka v této základní škole či by nebylo lepší doporučit raději segregaci na jinou školu, která úzce spolupracuje s menzou, a jejíž školní vzdělávací plán je připraven na práci s nadanými dětmi.

4.2.2 Fáze realizační

Ve druhé etapě výzkumu - fázi realizační jsem provedla pozorování nadaného žáka v nové třídě, rozhovor s jeho učitelkami a matkou a v neposlední řadě sociometrické šetření ve třídě 2. A a 3. C s tím, že ve třetím ročníku toto sociometrické šetření bylo zadáváno ve dvou termínech s tříměsíční pauzou.

Pozorování

Pozorování Filipa sloužilo jako částečný podklad pro vypracování kazuistické studie. Celý jeden den 15. dubna 2013 jsem nadaného žáka pozorovala při práci ve výuce. Jelikož

na této škole probíhají tematické dny a týdny, domluvila jsem si návštěvu v den, kdy zrovna bude probíhat tematický týden. Struktura takového vyučování spočívá v tom, že první dvě hodiny mají žáci gramotnost, kdy se učí matematiku a český jazyk, následující dvě hodiny pracují v centrech aktivit, které jsou rozděleny na centrum čtení, centrum psaní, centrum matematiky, centrum ateliér a centrum vědy a objevy. Poslední pátá hodina slouží k závěrečné reflexi a doporučení do dalšího dne. Celý týden se děti v centrech střídají, což vede k vystřídání v každém z nich. Po konzultaci s třídní učitelkou jsem dospěla k názoru, že při této výuce mohu pro tento výzkum vyzorovat více jevů než při běžné vyučování, neboť se zde střídají metody i formy práce častěji než tomu bývá u frontální výuky, která v této škole také probíhá. Rozhodla jsem se tedy sledovat nadaného žáka při práci právě v tematickém týdnu. Při pozorování jsem si zapisovala své vlastní postřehy, pozorovala klima třídy a sledovala metody a formy vzdělávání, které aplikuje paní učitelka při vyučování. Po tomto pozorování jsem požádala o rozhovor paní učitelku z 3. třídy.

Polostandardizovaný rozhovor

Další metodou, která v této empirické části byla použita, byl polostandardizovaný rozhovor s třemi respondenty – paní učitelkou Ilonou Zapletalovou z třídy 3. C, paní učitelkou z třídy 2. A, která je zároveň zástupkyní pro 1. stupeň této základní školy Ditou Nastoupilovou a zákonným zástupcem Filipa jeho matkou paní Královou. Všechny tři rozhovory sloužily jako další identifikační znaky, které mi budou nápomocni při tvorbě návrhu vzdělávací strategie pro tohoto nadaného žáka.

Rozhor s paní učitelkou třetí třídy Ilonou Zapletalovou proběhl bezprostředně po celodenním pozorování nadaného žáka Filipa, tedy 15. dubna 2013 v 13.45 hodin. Struktura tohoto rozhovoru byla polostandardizovaná. Částečně byly otázky připraveny, jiné vyplynuly z dialogu v průběhu rozhovoru. Celý rozhovor probíhal v příjemném prostředí třídy 3. C a paní učitelka mi s velkou ochotou věnovala čtyřicet pět minut svého času k příjemnému rozhovoru, ve kterém jsem se dozvěděla, jaký měla názor na přestup Filipa do její třídy, zda Filip vše zvládá a jak se začlenil do tohoto kolektivu, který je v průměru o dva roky starší. Dále mě zajímala otázka jejího doporučení pro Filipovo další vzdělávání. Následující týden proběhly 22. dubna 2013 další dva rozhovory - s paní učitelkou 2. třídy a matkou Filipa. Počátek rozhovoru s paní zástupkyní pro první stupeň byl v 13.00 hodin. Paní zástupkyně Dita Nastoupilová mi věnovala 50 minut svého

drahocenného času, ve kterých mi popsala v útulném prostředí její kanceláře nástup Filipa na základní školu, rok a půl jeho vzdělávání pod jejím vedením, klima třídy a celkové sociální vztahy, které ve třídě panovaly. Posledním respondentem byla maminka Filipa paní Králová, která mi věnovala hodinu a půl svého času, ve kterém mi dopodrobna popsala, kdy si s manželem začali všimnout, že je Filípek něčím jiný, kdy se začaly objevovat první znaky jeho nadání, kdy jej spolu s paní psychologkou identifikovali jako nadané dítě a jak z jejich pohledu bude probíhat vyučovací proces Filípka dále do budoucnosti. Její vyprávění se neslo v neskutečně příjemném a pozitivním duchu, kdy vše, co vyprávěla, obohatila poznatky, příběhy, které se v její paměti ukrývají dodnes. Byla jsem velice mile překvapena, jak se tato maminka svému dítěti věnuje a nese můj velký obdiv za to, že chce rozvíjet talent svého dítěte a není k jeho nadání lhostejná, jelikož práce s takto talentovaným jedincem není opravdu jednoduchá, jak by se na první pohled mohlo zdát.

Sociometrické šetření

Poslední částí mé realizační fáze byl strukturovaný dotazník, který slouží k sociometrickému šetření v 2. a 3. třídě. Již v přípravné fázi jsem na dvou respondentech (dětech druhého ročníku vedlejší třídy než kterou Filip navštěvoval) pilotovala tento dotazník, zda je obsahově srozumitelný a zda má všechny formální náležitosti. Pilotní zkouška tohoto dotazníku mi ukázala, že musí být okénka, ve kterých děti zaškrťávají své odpovědi větší, a tak v této fázi nastala jejich úprava. Ostatní náležitosti dotazníku byly v pořádku. Sociometrické šetření probíhalo ve třech termínech. Nejdříve ve druhém a třetím ročníku – 28. února 2013, závěrečné třetí sociometrické šetření bylo provedeno opět ve třetím ročníku 31. května 2013. Cílem tohoto šetření bylo zjistit, jaké měl Filip postavení ve druhé třídě, kterou navštěvoval rok a půl a jaké postavení má v novém třídním kolektivu po jednom měsíci, kdy do třídy přestoupil, a zda ho po čtvrt roce výuky děti vnímají jinak nebo stejně jako na začátku. Než jsem ve třídách dotazník dětem rozdala, snažila jsem se děti motivovat tím, že opravdu potřebuji jejich pomoc, abych se mohla stát paní učitelkou a že si napíšeme test, který ovšem není na známky a vlastně je to jen takové hlasování, které je tajné, a proto si dotazník nebudou podepisovat. Poté se děti rozesadily po třídě, aby měl každý svůj prostor a klid a minimalizovala se běžná komunikace mezi žáky. V dotazníku na děti čekalo deset otázek, které jsme si přečetli, a já se ujistila, že všem otázkám děti rozumí. Na vypracování měly děti jednu vyučovací hodinu. Stejný

postup následoval i ve druhé třídě a poté opět znovu ve třetím ročníku, kde jsem dětem znovu připomněla, co dotazník obnáší a jak by se měl vyplňovat, jelikož od jejich prvního dotazování uplynuly již tři měsíce.

4.2.3 Pozorování nadaného žáka

Jméno:	Filip
Ročník:	třetí
Datum:	15. dubna 2013
Cíl:	Cílem pozorování bylo zjistit, jaké jsou sociální vztahy v novém třídním kolektivu, povšimnutí si oblastí, ve kterých Filip nejvíce vyniká, spolupráce se spolužáky, celkové klima třídy a vypořádání metod a forem vzdělávání, které ve vyučování aplikuje paní učitelka.

Filipa jsem pozorovala pět vyučovacích hodin. Tento den měla třída tzv. tematický týden. To znamenalo, že první dvě hodiny byla gramotnost, další dvě hodiny práce v centrech a poslední hodina byla věnovaná závěrečné reflexi celého dne. Zasedací pořádek v této třídě je v centrech, děti tedy sedí v tzv. hnízdech po šesti. Ze začátku jsem se obávala, že se děti budou vzájemně vyrušovat, ale opak byl skutečností. Paní učitelka má přirozenou autoritu a svým příjemným vystupováním dokáže děti zaujmout a motivovat. Při pozorování Filipa z prvních dvou hodin usuzuji, že ho vyučování baví a naplňuje. Filip se často hlásí a zná správné odpovědi. Někdy jsem měla dojem, že instrukce, které paní učitelka zadávala a ostatní žáci je bez větších problémů pochopili, mu jsou nesrozumitelné. Toto mi v následujícím rozhovoru potvrdila i samotná paní učitelka. Naštěstí nemá Filip žádný ostych a na vše podstatné se doptává, v některých případech se jen ujišťuje, že vše správně pochopil. Další dvě hodiny pracoval Filip v centru psaní. Celková práce v centrech probíhá tak, že každému žákovi je přiděleno postavení ve skupině, které musí plnit. Postavení v centrech jsou časoměřič, zapisovatelé, čtenář a tlumič, který je zodpovědný za klid při práci. V tento den byl právě Filip „tlumičem“, a tak musel své centrum při práci tišit, aby nebyli žáci moc hluční. S touto rolí neměl žádné

velké problémy a spolužáci jeho postavení respektovali. V centru psaní měli žáci několik úkolů, které plnili buď samostatně, nebo společně. Při těchto dvou hodinách jsem si mohla povšimnout několika vystřídanych metod a forem vzdělávání (projektové vyučování, samostatná práce, skupinová práce, práce s internetem, myšlenková mapa, práce s textem). Potěšilo mě, jak má paní učitelka vše do detailu promyšlené a vše na sebe hezky navazuje, tudíž si myslím, že má dítě o tématu ucelený přehled. I při této práci jsem si všimla, že se Filip doptával a ujišťoval, že vše správně pochopil. Neváhal se zeptat i spolužáků, kteří mu poradili. Byla jsem svědkem také toho, kdy Filipa požádal o pomoc jeho spolužák a Filip bez váhání vše kamarádovi vysvětlil. Poslední hodinu probíhala závěrečná reflexe a doporučení. Žáci v této třídě jsou již od první třídy zvyklí na tuto reflexi a popravdě svou i práci ostatních umí zhodnotit. Filip opět není výjimkou, zhodnotil, že s jedním zadáním měl menší problém, protože nevěděl úplně přesně, co má dělat, ale jeho spolužák mu poradil a tak ocenil jeho pomoc a doporučil spolužákům do dalšího dne, ať si na zadání dají pozor a čtou pozorně. Celý den v této třídě byl pro mě přínosný a i do mé budoucí praxe motivující. Toto pozorování sloužilo pro můj výzkum jako jeden z podkladů pro kazuistickou studii.

Obrázek 1 Pozorování třídy 3. C

Zdroj: (archív školy)

Obrázek 2 Pozorování třídy 3. C

Zdroj: (archív školy)

4.2.4 Polostandardizované rozhovory

V této fázi výzkumu jsem provedla tři rozhovory, které slouží také jako podklad pro kazuistickou studii a zároveň ukazují pohledy dvou zkušených pedagogů, kteří s Filipem nejvíce pracují a pohled matky, která je jedním z důležitých identifikátorů Filipova nadání.

Rozhovor č. 1

Datum: 15. dubna 2013

Mgr. Ilona Zapletalová, třídní učitelka 3. třída

Přepis rozhovoru

Jaký byl Váš názor na přestup Filipa z druhé do třetí třídy? (standardizovaná otázka)

Napřed jsem se na to dívala, že je to rozhodnutí opravdu velké a moc jsem se k tomu nepřikláněla, říkala jsem si, že jelikož Filip nastoupil do školy s předstihem již v pěti letech, tak že to pro něj bude později, až bude s dětmi dospívat náročné po psychické

stránce. To že vše zvládá po inteligenční stránce, bylo evidentní, výsledky testů a to, že je v pásmu 130 to už vykazuje, že je opravdu nadprůměrně inteligentní. Ukazovalo se to také při té práci ve druhé třídě. Již mu to nestačilo a hodně se nudil. A v podstatě to ho donutilo k tomuto rozhodnutí.

Myslíte, že to opravdu bylo rozhodnutí Filipa přeskočit ročník? (nestandardizovaná otázka)

Ze začátku jsem měla pocit, že to rodiče rozhodli za něj, ale když jsem potom s maminkou hovořila, tak to vyznělo tak, že se Filip rozhodl sám, že už cítil, že mu druhá třída nedává nic navíc, nikam ho to neposouvá, ani s některými dětmi si neměl, co říct.

Změnil se Váš názor po tomto přestupu a po 3 měsících, co Filip navštěvuje Vaší třídu? (nestandardizovaná otázka)

Když to vidím zpětně, mnohdy narážím na situaci, kdy mě Filip nepochopí, jak bych si asi představovala ve třetí třídě, takže tam určitá bariéra na sociální úrovni je. To samé řeknu třetířádkovi v téhle věkové úrovni a ví přesně, co chci. Je to možná dané i tím, že jsme na sebe zvyklí tři roky a že on byl zvyklí komunikovat se svou paní učitelkou jinak. Ale v podstatě tři roky je už velký rozdíl. Určitě tohle tam bude znát vždycky, ale co se týká té inteligenční stránky a učiva to zvládá Filip úplně bez problému a již teď patří mezi nejlepší žáky mé třídy.

Jaké metody práce používáte při práci s takto nadaným dítětem? (standardizovaná otázka)

Jelikož naše škola se snaží využívat všechny moderní metody práce s dětmi, pracuji s Filipem stejně jako s ostatními. Využíváme tedy skupinové práce, standardizované i nadstandardní úkoly, gradované úkoly a často se snažíme zařazovat aktivizující metody. Myslím si, že v tomto okamžiku to Filipovi stačí, někdy se také stane, že má s některými příklady problém a nevyřeší je hned. Jeho vývoj a akcelerace jsou však tak rychlé, že následující rok bude potřeba větší individualizace výuky.

Myslíte si, že byl Filip kladně přijat do kolektivu Vaší třídy? (standardizovaná otázka)

Nad touto oblastí jsem také přemýšlela před přestupem Filipa a dělala jsem si starosti, jak ho spolužáci přijmou. Nakonec vše dopadlo dobře. Ze začátku jsem měla pocit, že jeho osoba je kolektivem opečovávaná a spolužáci mají ochranné tendence. Po třech měsících to mohu zhodnotit tak, že si Filip v kolektivu našel svou pozici a již není jen jejich menší a mladší spolužák, ale je to jejich rovnocenný partner, který je mnohdy svými znalostmi převyšuje a koho se nebojí požádat o radu či pomoc.

Musel se Filip s něčím potýkat? (standardizovaná otázka)

Co se týče inteligenční oblasti, tam nespátřuji žádné problémy. Jediné, co jsem musela řešit a s čím se Filip potýkal, byla tělesná výchova a hlavně hodiny plavání. Děti již od prvního pololetí třetí třídy navštěvují hodiny plavání pod vedením zkušených instruktorů. Všechny děti ve třídě již plavat umí. Filip k nám přestoupil až v druhém pololetí a byl neplavcem a co se týče sportu obecně tak mu moc neholduje. S Filipkem jsem si tedy promluvila a vysvětlila mu, že plavání je důležité a že instruktoři ho plavat naučí, tak nemusí mít z vody strach. Po našem rozhovoru nemá Filipěk s plaváním problém, i když asi jeho oblíbenou činností plavání ani sport nikdy nebude.

Myslíte, že je konkrétně pro Filipa lepší integrace v této ZŠ nebo by byla lepší segregace na školu, kde se přímo věnují nadaným dětem? (standardizovaná otázka)

Filipa sleduji teprve tři měsíce, ale jak vidím jeho rychlý vzestup ve všech oblastech vzdělávacího procesu, myslím, že by pro něj byla lepší segregace do školy, ve které by se přímo zaměřili na jeho rozvoj nadání. Samozřejmě, že já i celková filosofie naší školy se snaží o individualizaci výuky a celkový rozvoj jeho nadání, ale momentálně mohu porovnat začátek druhého pololetí, kdy se sám vše, co neuměl, doučil a nyní po třech měsících by mohl být se svými znalostmi i ve čtvrtém ročníku. Obávám se tedy toho, že čtvrtý ročník bude pro něj opět ročníkem, kdy se začne opět „nudit“.

Rozhovor č. 2

Datum: 22. dubna 2013

Dita Nastoupilová, třídní učitelka 2. třída

Přepis rozhovoru

Jak dlouho jste Filipa učila? (standardizovaná otázka)

Filipa učím již od 1. ročníku. Tedy rok a půl. Momentálně se nachází ve třetím ročníku pod vedením paní učitelky Ilony Zapletalové, i když já jsme stále jeho třídní učitelka.

Kdo navrhl, aby přestoupil do vyššího ročníku? (standardizovaná otázka)

Na základě mých podnětů i velké všímavosti rodičů, navštívil Filip pedagogicko-psychologickou poradnu a následně i Centrum nadání, kde proběhlo Filipovo vyšetření. Na návrh pedagogicko-psychologické poradny jsem Filipovi sestavila individuální vzdělávací plán a Filip v pololetí druhé třídy přestoupil o ročník výše, tedy do třetí třídy, kde absolvuje veškerou výuku včetně výchov.

V jakých oblastech je Filip nadaný? (nestandardizovaná otázka)

Výsledky vyšetření, které proběhlo v Centru nadání pod vedením pana Fořtíka, ukazují, že Filipovy celkové intelektové schopnosti se pohybují v pásmu výrazného intelektového nadání, navíc vyrovnané napříč celým spektrem intelektu. Aktuální celkový intelekt se pohybuje v pásmu výkonu velmi vysoký nadprůměr tedy IQ 130 a více.

Měl někdy s něčím problém? (nestandardizovaná otázka)

Filip měl někdy problém v praktických dovednostech. Například si neuměl zavázat tkaničku, a tudíž se stával někdy v těchto případech terčem kritiky svých spolužáků, neboť konečně viděli, že Filipovi také něco nejde a má s něčím problém. Tyto praktické dovednosti spolužáci stavěli na roveň rozumových schopností, a tak někteří Filipovi nepřisuzovali až tak velkou chytrost.

Jakou roli hrál v třídním kolektivu 2. třídy? (standardizovaná otázka)

Filip byl pro kolektiv mé třídy hodně důležitým členem. Spolužáci ho měli rádi a často jej prosili o pomoc při těžších úkolech. Věděli, že Filip jim vždy rád a ochotně pomůže. Byli rádi, když s ním také mohli pracovat při společné práci či v centrech aktivit. Avšak na začátku prvního ročníku byla společná práce pro Filipa těžká. Úkoly skupiny měl hned vyřešené a těžce nesl, když se práce neubírala jeho směrem. I když měl pravdu, děti jeho návrhům vždy nevyhověly a on býval často plačtivý. Nedokázal přijmout, že myšlenkové pochody spolužáků nejsou stejné jako jeho. Během první třídy ses s tím však vyrovnal, a poté se kooperace ve skupinách ubírala správným směrem.

Jakými způsoby jste se snažila jeho nadání dál rozvíjet? (standardizovaná otázka)

Jelikož výuka na naší škole probíhá v tematických dnech a týdnech jsou dětem předkládány zajímavá témata a gradované úlohy. Tímto si myslím, že můžeme uspokojit vnitřní motivaci nadaného žáka a rozvíjet tak i jeho nadání. V případě Filipa se to samozřejmě vždy nedařilo, neboť jeho dychtivost po vzdělání je opravdu velká. Tvořila jsem a předkládala mu zajímavé a těžší úlohy, které měl splnit v týdenním časovém harmonogramu. Filipa, ale učení tak baví, že po příchodu domů měl svůj týdenní „úkolníček“ splněný za dvě hodiny a další den se dožadoval dalších a náročnějších úkolů. Po dohodě a souhlasu rodičů, mu tedy bylo předkládáno ještě více úloh. Rodičům byl poskytnut také seznam vhodné literatury, která byla inspirující pro vytváření vhodných úkolů a aktivit pro jeho rozvoj nadání doma.

Myslíte si, že je v případě Filipa lepší integrace či segregace? (standardizovaná otázka)

Můj osobní názor je, že se u většiny dětí přikláním pro integraci do třídního kolektivu v běžných základních školách. V tomto případě, bych se ale více přikláníla pro segregaci, jelikož si myslím, že je Filip opravdu mimořádně nadané dítě a další jeho vzdělávání v běžné škole mu zanedlouho nebude stačit. Již současnost tomu dost nasvědčuje. Filip zvládl učivo druhé poloviny 2. třídy a první poloviny 3. třídy za necelý měsíc a nyní se opět zařadil mezi žáky s výborným prospěchem.

Rozhovor č. 3

Datum: 22. dubna 2013

Ilona Králová - matka nadaného žáka Filipa

Přepis rozhovoru

Kdy jste zjistila nebo si začala myslet, že je Filip nadaný? (standardizovaná otázka)

Filipkův vývoj byl celkově zrychlený. Strašně brzo začal lézt po čtyřech, v 6 měsících vyslovil své první slovo „BABA“ a od té chvíle, hlavně řeč, nabrala nečekaný spád. V roce a tři čtvrtě již mluvil v souvislých větách. A například při kontrole u dětské lékařky jsem měla odpovědět, jestli již Filipěk umí alespoň 15 slov a je v průměru s ostatními dětmi. Bohužel na tuto otázku jsem odpovědět nedokázala, protože Filipěk již vedl běžné dialogy a já opravdu nedokázala spočítat, kolik slov už umí. Jeho nejoblíbenější hra od dvou a půl let je slovní fotbal. Ve třech letech už uměl celou abecedu a začal se učit angličtinu. Ve čtyřech letech začal číst.

Filipovo nadání je ve všech oblastech vykazováno jako vysoký nadprůměr, je však některá oblast, která ho baví více? Zmiňovala jste, že brzo začal mluvit a rád hraje hry se slovy, není tedy více nadaný pro jazykovou oblast? (nestandardizovaná otázka)

Řekla bych, že Filipa baví všechno stejně. Od malička je dost zvědavý a na vše, co ho právě zajímá, se ptá. Hledá mezi informacemi souvislosti. Může to být z oblasti matematiky nebo českého jazyka. Myslím, že žádná oblast není více oblíbená. Nadaný je jak v jazykové oblasti, tak v matematické. Myslím, že má talent i na cizí jazyky. Z mého pohledu opravdu nemohu říci, že by byla nějaká oblast v popředí.

Snažíte se rozvíjet Filipovo nadání i doma? Případně jak? (standardizovaná otázka)

S Filipem se snažím pracovat každý den. Nastudovala jsem si odbornou literaturu a díky publikacím, můžeme u Filipka rozvíjet logické myšlení. Jelikož ho baví cizí jazyky, se kterými začal již ve 3 letech, snažíme se i tuto oblast hodně rozvíjet. Hrajeme slovní hry v anglickém jazyce, také německém. Od příštího roku plánujeme, že se Filip začne učit ještě italštinu.

Uvažovala jste o přestupu na jinou školu, která se více zabývá vzděláváním nadaných dětí?
(standardizovaná otázka)

I tuto možnost jsme s manželem zvažovali, ale po rozhovoru s panem Fořtíkem, který nám řekl svůj názor na dojíždění tak malých dětí do školy, které trvá více, než půl hodiny je pro dítě spíše „týrání“ než pomoc, jsme se rozhodli, že Filip zatím zůstane na této škole a bude využívat individuální vzdělávací plán. Vše se také uvidí dle jeho rychlosti rozvoje. Při přechodu na druhý stupeň už bychom mysleli i na jiné alternativy například jazykové gymnázium.

Filip v tomto školním roce v pololetí přestoupil do třetího ročníku. Jak vnímáte tento přestup? (standardizovaná otázka)

Tento přestup o ročník výše vnímám jako velice pozitivní. V prvním pololetí druhé třídy již byly vidět velké rozdíly mezi Filipem a spolužáky. Filip se ve škole začínal nudit a dokonce se u něj objevila apatie při plnění domácích úkolů. Nechtěl je vypracovávat, nikam ho neposunovaly a ani nad nimi skoro nemusel přemýšlet. Také ve třídě neměl žádného opravdového kamaráda. S dětmi se bavil, ale žádné silnější přátelské pouto se ve třídě nevytvořilo. To byly hlavní důvody pro nějaké řešení této situace. Částečně jsem samozřejmě měla obavy.

Jaké obavy jste měla? (nestandardizovaná otázka)

Jediné obavy, které jsem měla při přestupu o rok výše, byla velké obava z tělesné výchovy. Jelikož Filip není moc sportovně založený, a když nemusí, sport nevyhledává. Navíc je ve třetí třídě plavání a Filip byl neplavec a z vody měl velký respekt. Než Filip do třetího ročníku přešel, konzultovala jsem tuto oblast i s paní učitelkou. Tak jak jsem předpokládala, jsme se ze začátku měli problém s plaváním, rozhovor s jeho paní učitelkou a kladný přístup instruktorů na plavání však Filipovi pomohly překonat veškerý strach a obavy. Nyní bych řekla, že je Filip v rámci možností spokojený, dokonce i někdy přichází domů s kladným ohlasem na hodiny tělesné výchovy.

Filipa má nějaké zájmy, kroužky, které navštěvuje? (nestandardizovaná otázka)

Filip chodí pouze na individuální hodiny angličtiny a němčiny. Zajímá se hodně o kouzlení, které ho baví. Dokonce měl i ve školní družině představení pro děti. Jinak strašně rád čte a plní složité úkoly. Také se zajímá o zemi z globálních a environmentálních hledisek a problémů. Třídí odpad, sbírá víčka z plastových lahví a snaží se pomáhat.

4.2.5 Sociometrické šetření – strukturovaný dotazník

Sociometrické šetření proběhlo ve dvou ročnících. Ve druhé třídě s počtem dětí 19, kterou Filip navštěvoval celou první třídu a první pololetí druhého ročníku. Následně Filip přeskočil o třídu výše a nyní navštěvuje třetí třídu s počtem dětí 29, ve které toto sociometrické šetření bylo zadáváno dětem ve dvou termínech, a to v únoru, po přestupu Filipa do tohoto nového kolektivu, a v květnu po třech měsících. Sociometrické šetření je jednou z dílčích metod mého kvalitativního výzkumu, a proto jeho výsledky budou sloužit k doplnění celkového obrazu nadaného žáka Filipa a pomohou při sestavování návrhu vzdělávací strategie pro nadaného žáka.

Otázky: Pro toto sociometrické šetření jsem použila stejné otázky v obou ročnících, jelikož to bylo stěžejní pro mé následné vyhodnocení a srovnání sociálního postavení Filipa v obou třídách.

1. S kým ze třídy bys nejradyji pracoval v centru?
2. Koho bys ze třídy pozval na narozeninovou oslavu?
3. Kdybys měl problém, kterého spolužáka bys požádal o pomoc?
4. Myslíš, že by se našel ze spolužáků někdo, kdo by ti nechtěl pomoci?
5. S kým bys šel nejradyji do kina?
6. Kdo ze žáků ve vaší třídě má největší autoritu?
7. Kdo by ti nejvíce pomohl s učením?

8. Koho ze třídy bys vybral, aby zastupoval třídu při jednání s ředitelem školy?
9. Vedle koho bys ve třídě nechtěl sedět?
10. Kdo je ze třídy nejchytřejší?

Otázky číslo 1, 3, 5, 8 a 10 byly následně vyhodnoceny zvlášť, neboť jsem chtěla zdůraznit postavení Filipa v třídním kolektivu v rámci vzdělávacího procesu, přijímání jeho autority ostatními žáky a využití trávení volného času spolužáků s ním a to jak v druhé třídě, tak ve třetím ročníku, kde toto šetření proběhlo dvakrát.

Obrázek 3 Instrukce k dotazníku

Zdroj: (vlastní)

Ročník: třetí

Datum: 28. únor 2013

31. květen 2013

Cíl: Cílem tohoto sociometrického šetření v tomto ročníku bylo zjistit, jak na Filipa tato třída reaguje, jak jej přijala do svého kolektivu a jaké postavení ve třídě má. První sociometrické šetření bylo provedeno zhruba měsíc po přestupu, za tři měsíce následovalo druhé, které mělo potvrdit či vyvrátit pozitivní začleňování a utváření si vlastní pozice ve třídě 3. C.

Obrázek 4 Vyplňování dotazníku

Zdroj: (vlastní)

Ročník: druhý

Datum: 28. únor 2013

Cíl: V této třídě jsem si chtěla ověřit, jaké měl Filip postavení v tomto kolektivu a zda stále je pro tento kolektiv důležitý. Otázky byly vytvořeny záměrně tak, aby pokryly, co nejvíce oblastí a to oblast vzdělávací, spolupráci ve skupině, třídní autoritu a volný čas. Chtěla jsem zjistit, jestli je Filip kolektivem vnímán pouze svou chytrostí nebo ho spolužáci vnímají i jako dobrého kamaráda, který je ochotný jim vždy pomoci.

4.2.6 Fáze vyhodnocovací

Ve třetí fázi kvalitativního výzkumu následovalo vyhodnocení zjištěných informací. Jako první jsem vyhodnotila rozhovory paní učitelky Ilona Zapletalové, paní učitelky, která je zároveň paní zástupkyně pro 1. stupeň ZŠ U Říčanského lesa Dity Nastoupilové a zákonného zástupce matky nadaného žáka Filipa paní Králové. Následně jsem zaměřila na zhodnocení sociometrického šetření, jak v druhé tak ve třetí třídě. Hlavním cílem bylo zjistit, jak se nadaný chlapec umí sociálně začlenit do nového třídního kolektivu a jakou pozici měl doposud v druhém ročníku. Porovnála jsem pohled těchto dvou tříd na Filipa jako nadaného a chytrého žáka, kamaráda či třídní autoritu. Tyto otázky jsem následně zpracovala do tabulky a dvou grafů. Nakonec jsem v sociometrickém šetření vybrala pět otázek, které jsem zpracovala podrobněji a mohla posoudit i náhled obou tříd. Poslední částí vyhodnocovací fáze je zpracování kazuistické studie nadaného Filipa, ve které detailně popisují jeho nadání, kdy a jakým způsobem se talent projevil a co mohlo působit menší problémy v jeho rozvoji. Pro zpracování kazuistické studie mi pomohly tyto metody: pozorování, polostandardizovaný rozhovor a sociometrické šetření.

Vyhodnocení rozhovorů

V realizační fázi výzkumu proběhly tři rozhovory. Rozhovor č. 1 s paní učitelkou Ilonou Zapletalovou, rozhovor č. 2 a paní učitelkou Ditou Nastoupilovou a rozhovor č. 3 s matkou Filipa paní Královou. V tomto výzkumu se nesnažím o poskytnutí univerzálního postoje k nadaným dětem, ale o uvedení konkrétního příkladu, který jen poukazuje, jak mohou učitelé a rodiče na základních školách vnímat talentované dítě a podbarvuje to jen výsledky pozorování, dotazníkového šetření a případové studie.

Vyhodnocení rozhovoru č. 1

Rozhovor s paní učitelkou třetího ročníku Mgr. Ilonou Zapletalovou byl stejně jako dva další rozhovory pro mou výzkumnou práci velice významný, neboť mi nastínila pohled na Filipovo nadání ze strany učitele, který úzce pracuje s takto talentovaným žákem. Prostřednictvím tohoto rozhovoru jsem zjistila, že úplně první pohled paní učitelky na přestup tohoto žáka nebyl moc pozitivní. Bála se, jak se vyrovná s psychickým zatížením, jak jej přijme kolektiv a jak bude nahlíženo na žáka, který ročníkově měl být teprve v první třídě. Hned v prvním měsíci se Filip v nové třídě adaptoval a paní učitelka si všimla, že ho třída respektuje a zapojuje do všech svých činností během dne. Filip získal ve třídě postavení, jakoby byl v této třídě odjakživa. Po čtyřech měsících se dostal Filip také do popředí třídy, co se týče svých znalostí a dovedností. Podle paní učitelky nemá s ničím problém, jen občas zcela nepochopí zadání či se potřebuje ujistit, že jej chápe dobře. Jelikož je perfekcionista a dokud ví, že úkol nesplní na sto procent, tak se do něj nepouští. Z celého rozhovoru vyplynulo, že by se paní učitelka přikláněla pro segregaci takto nadaného žáka na školu, kde je školní vzdělávací program upraven tak, aby byly naplňovány potřeby takto talentovaného dítěte. K segregaci se přiklání z toho důvodu, že i když se snaží individualizovat výuku a nadanému žákovi zadává nadstandardní úlohy, jeho rozvoj je tak zrychlený, že v běžné třídě základní školy nebude moci zcela jeho rozvoj podpořit. Obává se toho, že stagnace, která se projevila ve druhém ročníku těsně, než přešel o ročník výš, se opět dostaví, ne-li již ve čtvrtém ročníku s takovou to akcelerací.

Vyhodnocení rozhovoru č. 2

Rozhovoru s paní učitelkou Ditou Nastoupilovou, jak jsem již výše zmínila, mohu hodnotit jako velice přínosný. Paní učitelka mi prozradila, jak se Filip s předčasným nástupem do školy vypořádal, jak vše zvládl a jestli se potýkal jako nadaný žák s nějakými problémy. Také mě opět zajímala otázka integrace či segregace v tomto konkrétním případě. Chtěla jsem znát názor, jestli by bylo lepší umístit Filipa na školu pro nadané děti nebo zda by spíše doporučovala integraci jako doposud v běžné třídě základní školy s podporou individuálního vzdělávacího plánu. Při nástupu do první třídy byl dle paní učitelky Filip zralý, jak sociálně tak inteligenčně převyšoval o rok starší děti a to velice výrazně. Kladl nejrůznější otázky, výuka ho bavila a byl nadšený. Jelikož na této škole se pracuje v tzv. centrech aktivit, tak mu ze začátku dělala problém spolupráce se spolužáky. Svými myšlenkovými pochody žáky v této třídě převyšoval, byl často špatný z toho, že jeho názorům kamarádi nepřikládají takový důraz, jaký by si přál. Paní učitelka Nastoupilová se vždy více přiklání pro integraci žáku do běžných tříd základní školy, v tomto konkrétním případě však také zastává stejný názor jako paní učitelka Zapletalová, že by se nadání Filipa mělo rozvíjet na škole, která má větší zkušenosti ve vyučovacím procesu s takto nadanými jedinci. Její doporučení pro segregaci by bylo již od čtvrtého ročníku.

Vyhodnocení rozhovoru č. 3

Poslední třetí rozhovor s matkou Filipa paní Královou mi umožnil nahlédnout na Filipovo nadání také z jiné stránky než té pedagogické. Poprvé jsem měla možnost promluvit s rodičem, který nadané dítě vychovává a vyslechnout si jeho názory. Paní Králová je maminka na plný úvazek, která přehodnotila své priority a svou pozornost věnuje svým dvěma dětem. S Filipem každý den pracuje, snaží se jeho nadání formou různých cvičení, her a objevování nových poznatků podpořit a rozvíjet. I zde v tomto rozhovoru však zaznívá, že to není zcela jednoduché, aby jeho nadání nebylo potlačeno či zmařeno. Filip je velice citlivý chlapec, který uznává autority. Nyní hlavně paní učitelku. Vše, co řekne paní učitelka, platí. Špatně se vyrovnává s neúspěchem, a tak se Filipovi matka snaží vysvětlit, že ne vždy se mu bude ve všem dařit. Většinou se tato rodina setkává s pozitivními reakcemi na Filipovo nadání, ale už také zažili i negativní a nemístné poznámky například od rodičů Filipových spolužáků z druhého ročníku. Bohužel ne každý

rodič si uvědomuje, kolik času, přizpůsobení se a práce s takovým dítětem je zapotřebí, aby jeho rozvoj probíhal rovnoměrně a hlavně přirozeně.

Vyhodnocení pozorování

Pozorováním nadaného žáka Filipa jsem zjistila, jaké vztahy panují v tomto novém třídním kolektivu. Vrstevníci Filipa do kolektivu třídy přijali kladně, chovají se k němu přátelsky, rádi s ním spolupracují a celkové klima třídy je velice pozitivní. Dále jsem pozorovala, v jakých oblastech Filip vyniká. Při mém pozorování jsem nezjistila, že by v nějaké konkrétní oblasti vynikal více. Měla jsem dojem, že všechny oblasti jsou na vysoké úrovni a jeho zájem v těchto oblastech je takřka srovnatelný. Na jedné hodině bylo patrné, že je nadaný, co se týče verbální stránky v další hodině zase v matematicko-logické oblasti. Pouze na základě tohoto pozorování nelze vyhodnotit silnou či slabší oblast Filipova talentu.

Vyhodnocení sociometrického šetření č. 1

Dne 28. 2. 2013 jsem provedla sociometrické šetření ve dvou třídách, kde byl či je Filip žákem. Šetření bylo provedeno na základě standardizovaného dotazníku, který obsahoval 10 otázek (viz str. 58,59), které byly směřovány ke zjištění postavení Filipa v obou třídních kolektivech a to z pohledu vzdělávacího procesu, jeho autority a trávení volného času ostatních spolužáků s Filipem. V tento výzkumný den již byl nadaný žák Filip součástí třídního kolektivu 3. C, neboť po prvním pololetí byl vzhledem k jeho nadání a výrazným znalostem a dovednostem přeřazen z 2. A, kde pobýval celou první třídu a první pololetí druhé třídy. Dětem byl dotazník nejdříve vysvětlen, byly detailně vysvětleny jednotlivé otázky a následně bylo sděleno, že děti mohou u každé otázky označit křížkem maximálně tři spolužáky (tj. žádného, jednoho, dva nebo tří). Šetření v každém z uvedených ročníků trvalo celou vyučovací hodinu a v obou třídách byli přítomni vždy všichni žáci. Níže uvedené vyhodnocení sociometrického šetření je uváděno vždy z pohledu ostatních žáků na Filipa, tedy kolikrát ostatní spolužáci označili (zaškrtili) v daném dotazníku políčko u Filipa.

Vyhodnocení sociometrického šetření č. 1

Tabulka 5 Sociometrické šetření 28. 2. 2013 ve třídě 3. C a 2. A

Sociometrické šetření 28. 2. 2013 ve třídě 3. C a 2. A										
Třída	Číslo otázky									
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
3. C (29 žáků)	4	2	7	1	4	2	3	5	2	2
2. A (19 žáků)	6	3	8	0	5	6	6	9	0	13

Zdroj: (vlastní)

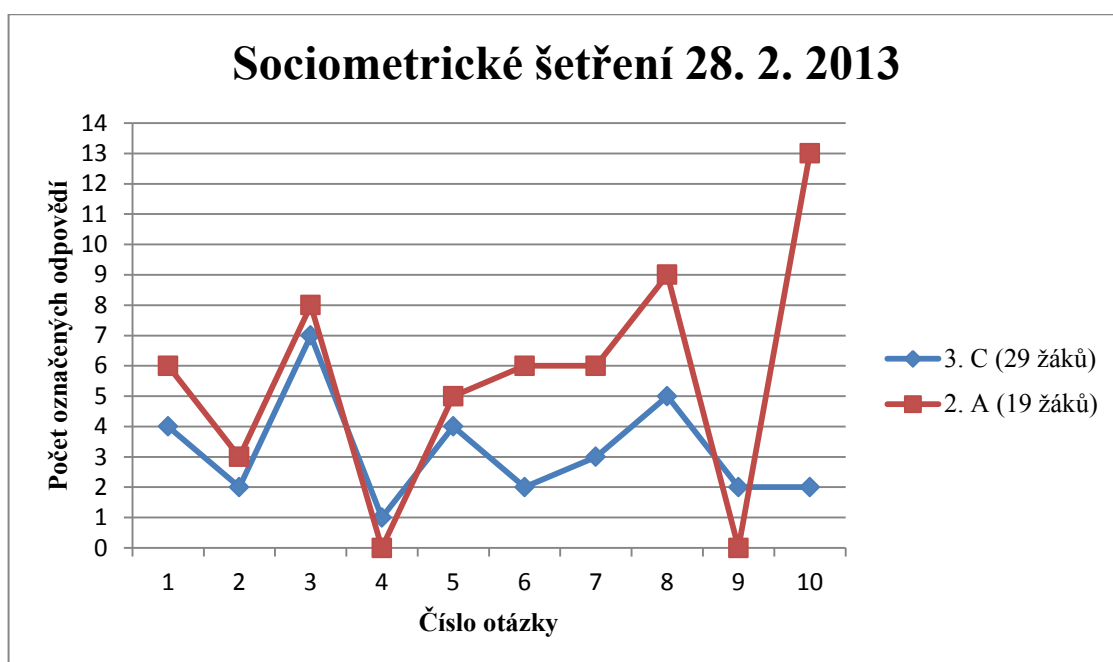
Na základě zpracování získaných dat ze sociometrického šetření, které jsou přehledně zpracovány v Tabulce 5, bylo zjištěno, že jednoznačně ve 2. A byl Filip označen u všech otázek nejpočetněji a to i přesto, že ve druhé třídě dotazník vyplňovalo pouze 19 žáků oproti třetí třídě, kde jej vyplňovalo 29 žáků. Jednoznačný rozdíl je dán skutečností, že Filip byl členem tohoto třídního kolektivu delší dobu a spolužáci ho měli čas více poznat a mají s ním rozsáhlejší zkušenosti, vzpomínky a prožitky. Proto jednoznačně Filip exceluje u otázky č. 3, kde byl 8x (tj. 42 % žáky celé třídy) označen za toho, koho by ostatní požádali v případě potřeby o pomoc. U otázky č. 8 byl spolužáků vyznačen 9x, což je již téměř polovinou žáků a to znamená, že 47 % spolužáků by vybralo Filipa pro zastupování třídy při jednání s ředitelem školy. Z toho vyplývá, že Filip byl ve 2. A považován u svých spolužáků za vysokou autoritu. Nejvyššího počtu odpovědí dosáhl Filip u otázky č. 10, kdy ho za nejchytřejšího považuje 13 z 19 žáků a to je 68 % všech žáků.

Na druhou stranu je z tabulky patrné, že byt' byl Filip ve vyšší třetí třídě pouhý jeden měsíc, když byl dotazník vyplňován, i zde dosahuje poměrně slušného ohodnocení s ohledem na velmi krátký čas jeho působení ve třídě. Zde byl Filip nejčastěji volen u otázky č. 3, která se týkala pomoci ostatním spolužákům a č. 8, které byla zaměřena na autoritu třídy. V případě potřeby pomoci by se na něj obrátilo 7 žáků (tj. 24 % z celé třídy) a v případě zastupování třídního kolektivu u ředitele by ho nominovalo 5 žáků (tj. 24 % z celkového počtu dětí ve třídě).

Sociometrické šetření ukázalo, že Filip je oblíbeným žákem, neboť v obou třídách nebyl značně označován za toho spolužáka, které by nechtěl ostatním pomoci (otázka č. 4) a se kterým by ostatní nechtěli sedět v lavicích (otázka č. 9).

Níže uvedený graf dokresluje sociometrické šetření, kde je patrné, ve kterých odpovědích (tj. udělen hlas Filipovi) se žáci obou tříd shodovali a to i přes rozdílný počet žáků v jednotlivých třídách.

Graf 1 Sociometrické šetření 28. 2. 2013

Zdroj: (vlastní)

Níže jsou detailněji zpracovány údaje ze sociometrického šetření u pěti vybraných otázek, které považuji za nejvíce výstižné k následnému celkovému hodnocení Filipa a sepsání kazuistické studie a budou brány v potaz při sestavování návrhu vzdělávací strategie pro nadaného žáka.

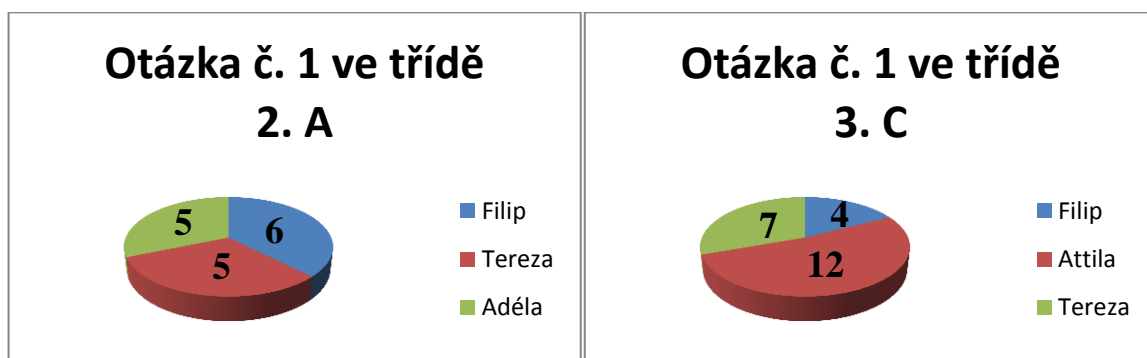
Vzhledem k tomu, že sociometrické šetření není základní metodou mého výzkumu, ale slouží jako dílní dokreslující metoda, zpracovala jsem pro názornost porovnání odpovědí žáků v obou třídách u otázek č. 1, 3, 5, 8 a 10. V rámci těchto otázek jsem vybrala nejčastěji zvolené děti ostatními spolužáky a v grafu uvedla jejich jména a počet označení. Filip v obou třídách byl vždy vybrán tolikrát, že se umíšťoval na prvních místech nebo byl nejhůře označen tolika spolužáky, jejichž výsledný počet odpovídá průměru třídy. Je pochopitelné, že výsledky šetření ve 2. A vykazují kladnější hodnocení Filipa ostatními žáky než je tomu ve 3. C, ale je nutné brát v úvahu časový faktor, že Filip

byl ve vyšším ročníku pouze měsíc, a přesto ho děti označovaly velmi často. V rámci 3. C je patrné, že zejména děti jménem Attila a Tereza patří k těm spolužákům, kteří jsou ostatními označovány nejpočetněji, což je dáno samozřejmě tím, že jsou členy třídního kolektivu od první třídy a ostatní je znají daleko lépe než v podstatě nového spolužáka Filipa.

Pro přehlednost je Filip v grafech vždy označen stejnou barvou a to modrou.

Otázka č. 1 S kým ze třídy bys nejrady pracoval v centru?

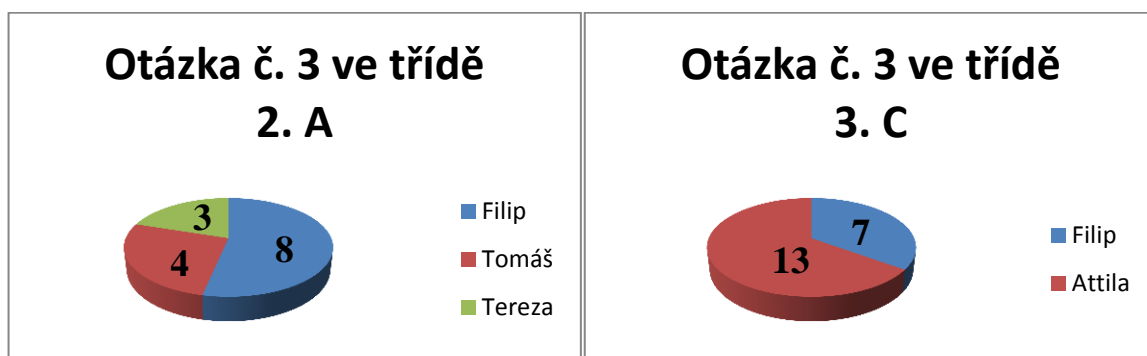
Graf 2 Otázka č. 1 ve třídě 2. A a 3. C

Zdroj: (vlastní)

Otázka č. 3 Kdybys měl problém, kterého spolužáka bys požádal o pomoc?

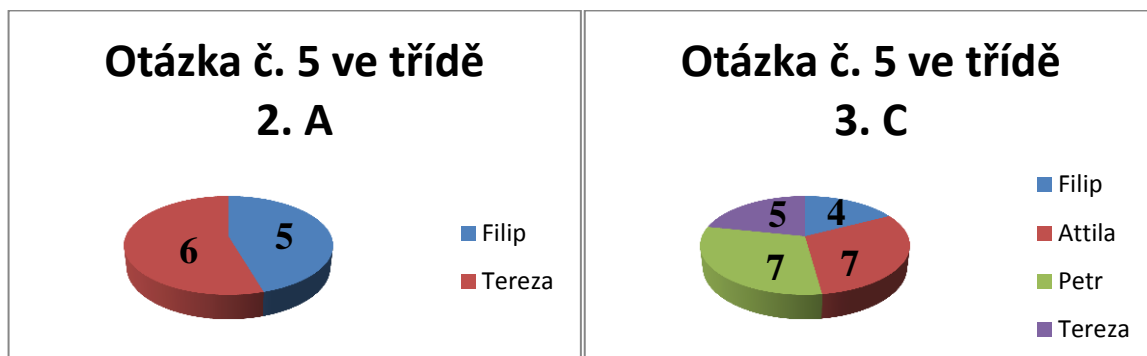
Graf 3 Otázka č. 3 ve třídě 2. A a 3. C

Zdroj: (vlastní)

Otázka č. 5 S kým bys šel nejrady do kina?

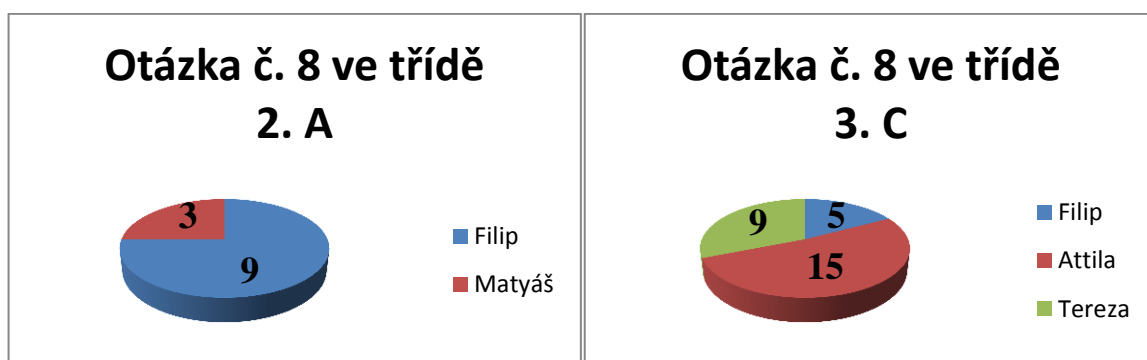
Graf 4 Otázka č. 5 ve třídě 2. A a 3. C

Zdroj: (vlastní)

Otázka č. 8 Koho ze třídy bys vybral, aby zastupoval třídu při jednání s ředitelem školy?

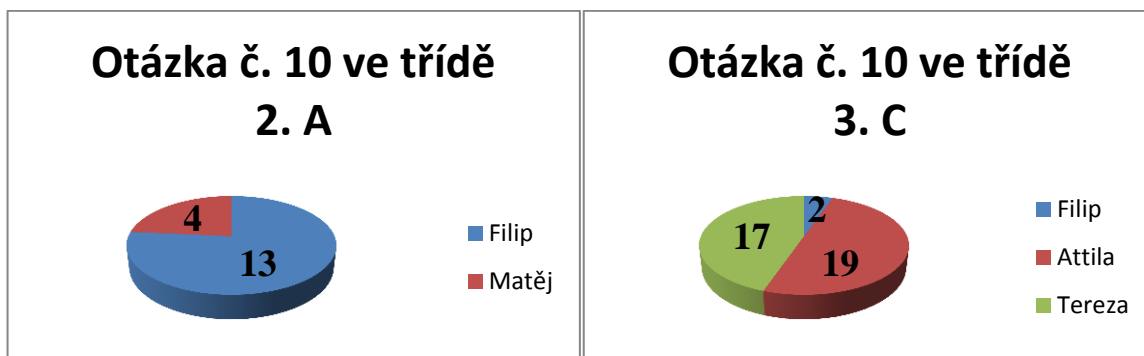
Graf 5 Otázka č. 8 ve třídě 2. A a 3. C

Zdroj: (vlastní)

Otázka č. 10 Kdo je ze třídy nejchytřejší?

Graf 6 Otázka č. 10 ve třídě 2. A a 3. C

Zdroj: (vlastní)

Vyhodnocení sociometrického šetření č. 2

Dne 31. 5. 2013 jsem provedla opakované sociometrické šetření ve třídě 3. C, které mi mělo pomoci upřesnit sociální pozici Filipa v novém kolektivu a také prokázat můj předpoklad, že je to žák, který je v kolektivu velmi oblíbeným a ostatní spolužáci ho vnímají postupem času jako jedince, který je ochoten jim pomoci v rámci vzdělávacího procesu, ale také patří mezi ty děti, které mají ve třídě vysokou autoritu. Opakované šetření bylo realizováno pouze po třech měsících zařazení Filipa do nového vyššího ročníku, tj. do třídy 3. C a jeho výsledky jsou názorně zpracovány v níže uvedené Tabulce 6, kde jsou uvedeny pro porovnání výsledky obou výsledků sociometrického šetření v této třídě.

Tabulka 6 Opakované sociometrické šetření

Opakované sociometrické šetření ve třídě 3. C dne 28. 2. a 31. 5. 2013										
Datum	Číslo otázky									
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
28. 2. 2013 (29 žáků)	4	2	7	1	4	2	3	5	2	2
31. 5. 2013 (29 žáků)	8	3	12	0	6	7	13	11	0	15

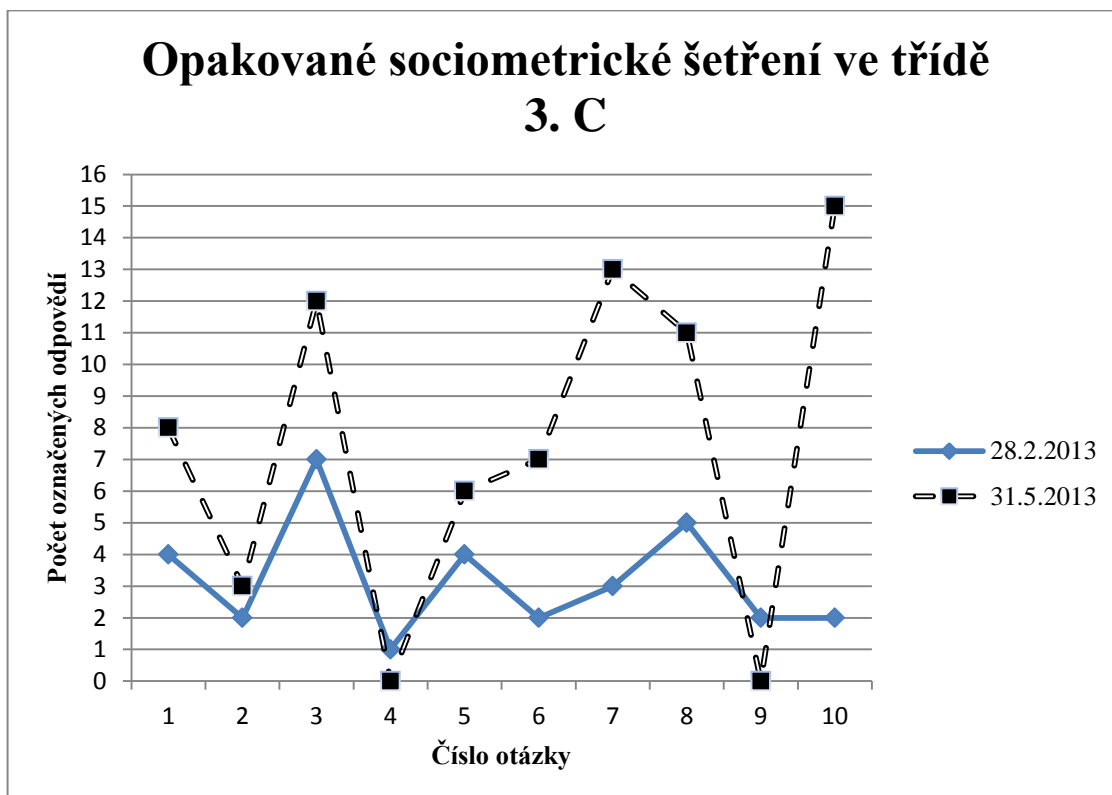
Zdroj: (vlastní)

Z výše uvedené tabulky je velmi patrné, že noví spolužáci již pouze za tři měsíce poznali u Filipa jeho přednosti, což se odrazilo také v počtu nominací u jednotlivých odpovědí. U všech kladných otázek (č. 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, a 10) došlo k navýšení a naopak u negativních otázek (č. 4 a 9) došlo k takovému snížení, kdy Filip nebyl označen ani jednou. V následném detailnějším rozboru jsem se opět zaměřila pro mě nejdůležitější otázky a to č. 1, 3, 5, 8 a 10.

V rámci otázky č. 1 a tedy práce v centrech by s Filipem pracovalo rádo o 50 % dětí více, než tomu bylo v případě výsledků prvního šetření. Ještě větší nárůst je patrný u otázky č. 3, která se zaměřuje na Filipa z pohledu jeho pomoci ostatním dětem a zde by se na něj obrátilo 12 dětí z 29 (tj. 41 %) a celkový počet se tak zvýšil o pět hlasů, které mu byly ostatními dětmi přiděleny. Zde je vhodné také doplnit otázku č. 7, protože počet spolužáků, kteří považují Filipa za toho, který by jim nejvíce pomohl s učením, se zvýšil z 3 na 13 a to je navýšení z 10 % na 49 %. Do kina by šlo s Filipem nyní 6 žáků a to je 20 % z celé třídy, tedy jedna pětina spolužáků. Obrovský nárůst kladných odpovědí je patrné u otázky č. 8, kdy 11 dětí (tj. 38 %) by si Filipa zvolilo za toho, který by v případě jednání s ředitelem školy je zastupoval a to je o 6 hlasů pro Filipa více než v prvotním šetření. Ovšem nejmarkantnější navýšení počtu nominací pro Filipa je u otázky č. 10, kdy byl Filip označen již 15 spolužáky za nejchytřejšího žáka ve třídě a to je nárůst o 13 kladných odpovědí oproti dřívějšímu šetření a Filipa tak označilo 52 % dětí ve třídě.

Výše uvedené závěry jasně dokumentuje také Graf 7, kde jsou zavedeny křivky počtu odpovědí (tj. počtu zvolení Filipa) v rámci jednotlivých otázek u obou šetření v třídním kolektivu 3. C a jenž jasně prokazuje nárůst upevnování sociální pozice Filipa v rámci nového třídního kolektivu. A to jak z pohledu vzdělávacího procesu, autority, ale také v oblasti trávení volného času.

Graf 7 Opakované sociometrické šetření ve třídě 3. C

Zdroj: (vlastní)

Kazuistická studie

Poslední dílčí výzkumnou metodou je zpracování kazuistické studie, pro přehlednou charakteristiku zkoumaného nadaného žáka.

Nadaný žák – Filip

Věk: 7 let

Ročník: třetí

Filip je sedmiletý chlapec, který navštěvuje třetí ročník běžné základní školy. Jeho čtyřčlenná rodina žije v malé obci v blízkosti našeho hlavního města. Otec je vysokoškolsky vzdělaný, matka má vyšší odborné vzdělání. Filip má také mladší sestru. Již v raném dětství si rodiče všimli Filipova talentu. V šesti měsících vyslovil své první slovo „bába“ od té chvíle nabrala řeč rychlý spád a Filip již v roce a půl mluvil v souvislých větách. Filip je velice zvědavé dítě, jeho oblíbenou hrou od dvou a půl let je slovní fotbal, ve třech letech uměl celou abecedu a začal se učit anglický jazyk. Rodiče si všimli, že se svými vrstevníky moc nevychází a spíše preferuje děti starší zhruba o dva roky, jelikož si s nimi může popovídat. Ve čtyřech letech přečetl své první slovo „fidorka“, bohužel v této oblasti byl paní učitelkou ze školky jeho zájem o čtení potlačen. Protože mu paní učitelka řekla, že číst se bude až ve škole a ne ve školce. I když se rodiče snažili přijít na příčiny náhlého nezájmu o čtení, nepodařilo se jim to vyřešit. S tímto problémem jim pomohla až paní psycholožka, která Filípkovi vysvětlila, že pokud on chce něco dělat, tak ať to dělá. Nakonec se podařilo tento blok odstranit a Filip do měsíce ve svých čtyřech letech četl. Chlapec nastoupil do základní školy v pěti letech. Ve škole je všeobecně považován, jak mezi učiteli tak žáky za výjimečně nadaného žáka. Ve své třídě vynikal ve všech předmětech nad ostatními dětmi. Filip vynikal nejen znalostí, ale také motivovaností a svou vlastní aktivitou. Učí se s lehkostí, vyhledává složitější úkoly. Má rád výzvy, ale nepustí se do úkolu dřív, než stoprocentně ví, že ho vyřeší. Filip je perfekcionista, vše musí mít řád, pokud něčemu nerozumí, neváhá se doptat. Často učitele, děti, ale i případné chyby v publikacích opravuje. Ze začátku školní docházky měl velký problém pracovat ve skupinách a přijímat názory druhých a děti nebral takové, jaké jsou. Některé praktické dovednosti (například zavázání tkaničky) mu nešly, a proto byl někdy terčem kritiky od svých spolužáků. Býval často plačtivý. Vyšetření, které proběhlo v Centru nadání, potvrdilo, že je Filip velmi vysoce nadprůměrný ve všech oblastech.

Na základě tohoto vyšetření chtěli rodiče Filipa znát postoj školy k jeho nadání. ZŠ U Říčanského lesa se k takto nadanému žákovi postavila tak, že vypracovala individuální vzdělávací plán a na základě doporučení z pedagogicko-psychologické poradny Filip v pololetí druhého ročníku, začal navštěvovat ročník třetí. Jeho třídní učitelka z 2. ročníku doporučovala, aby Filip ve třetím ročníku absolvoval pouze některé předměty a to matematiku, český jazyk, anglický jazyk, ale ostatní předměty měl se svou kmenovou třídou. Toto doporučení bylo podloženo hlavně psychickým vývojem žáka a obavou špatného začlenění do kolektivu, který je o dva roky starší. Tomuto doporučení se nakonec nevyhovělo. S přechodem do nové třídy se Filip vypořádal dobře. Do kolektivu se začlenil bez velkých problémů. Učivo, z prvního pololetí se ve volných chvílích doma ze své vlastní iniciativy doučil. A po třech měsících, kdy navštěvuje novou třídu, se opět řadí mezi premianty třídy. Je pilný, ve výuce aktivní. Často se hlásí, klade učitelům nejrůznější otázky. Kolektiv ho přijal dobře. Děti se na něj mohou spolehnout. Je velice kamarádský a dobrosrdečný. Vždy kamarádům při plnění složitých úkolů pomůže. I když je momentálně ve své nové třídě Filip velice spokojen, výhledově do budoucnosti si myslím, že i přes veškerou snahu, filozofii i koncepci školy zde nebude dostatečně rozvíjen jeho talent.

Obrázek 5 Nadaný žák Filip

Zdroj: (vlastní)

4.3 Interpretace výsledků

Kvalitativní výzkum mi nastínil několik úhlu pohledu, jak nadaného žáka Filipa vnímá jeho bezprostřední okolí. První metodou, při které jsem si udělala vlastní subjektivní pohled na sociální prostředí třídy, bylo pozorování. Celý den jsem mohla Filipa pozorovat v novém třídním kolektivu, jak ho spolužáci přijali a zda ho respektují. Také jsem se zaměřila na metody práce, které ve třídě využívá paní učitelka. V tento den byly využity metody: projektové vyučování, myšlenková mapa, samostatná práce, skupinová práce, práce s textem. Pozorování forem a metod vyučovacího procesu v této třídě bylo pro mou výzkumnou část velice důležité, jelikož sloužilo jako podklad pro návrh mé vzdělávací strategie pro nadaného žáka. Rozhovory s paní učitelkou třídy 3. C, paní učitelkou třídy 2. A a matkou Filipa paní Královou mi pomohly dostatečně charakterizovat nadaného Filipa a zároveň sdělily, jaký názor měly na přestup o ročník výše a na případnou segregaci na jinou školu, která by byla svým školním vzdělávacím program zaměřena na práci s nadanými dětmi. Dalším výzkumným vzorkem byli spolužáci Filipa, ať už z minulé třídy 2. A, nebo ze současné třídy 3. C. Sociometrické šetření jsem se rozhodla provést v obou třídách a dokonce ve třídě 3. C dvakrát, neboť mě zajímal pohled nových spolužáků a zařazení nadaného žáka do tohoto třídního kolektivu. Toto šetření ve druhé třídě bylo vyhodnoceno, co se týče osoby Filipa velice kladně. I když již jeden měsíc Filip tuto třídu nenavštěvuje, jeho spolužáci jej do svého kolektivu stále zařazují. V tomto strukturovaném dotazníku Filip značně převyšoval průměr třídy a byl nejvíce hodnocen u otázek týkajících se vzdělávání. U některých otázek jsem dokonce jeho označení předpokládala. Nejvíce mě však zajímalo, jak budou odpovídat žáci třídy 3. C, kteří vyplňovali dotazník, teprve po měsíci pobytu nadaného žáka Filipa ve třídě. Překvapilo mě, že Filipa zaregistrovali a u devíti z deseti otázek byl vždy zařazen do průměru třídy. Jen u otázky číslo 3 převyšoval průměr třídy a zařadil se na druhé místo. U této otázky by většina spolužáku požádala o pomoc právě Filipa. Již tento výsledek byl pro mě signálem toho, abych tento výzkum po třech měsících zopakovala ještě jednou a zjistila, zda se postavení Filipa v třídním kolektivu změnilo. V květnu bylo sociometrické šetření provedeno opět ve třídě 3. C a výsledky byly překvapující. Filip ve všech otázkách převýšil průměr třídy a řadí se k nejvyhledávanějším a nejoblíbenějším žákům této třídy. Překvapila mě také otázka číslo 10 neboť po měsíci, kdy Filip tuto třídu navštěvoval, žáci neodhalili jeho nadání v intelektové oblasti, zatímco po dalších třech měsících je jednoznačné jejich zjištění

a Filip se jasně dostává na pomyslnou špici třídy v intelektové oblasti. Spolužáci se na něj mohou obrátit s prosbou o pomoc a zároveň s ním chtějí trávit i svůj volný čas. Tento výsledek nám ukazuje, jak dobře se Filip adaptoval v novém třídním kolektivu a po sociální stránce nemá žádný problém. Závěrem mé výzkumné práce byl návrh vhodné vzdělávací strategie, která by zajistila přirozený a rovnoměrný rozvoj Filipova nadání ve všech oblastech intelektu a zároveň by se mohla stát podkladem jeho paní učitelce pro další práci s takto nadaným žákem.

4.4 Návrh vzdělávací strategie pro nadaného žáka

Na základě informací, které byly v této empirické části získány a v případě, že tento nadaný žák Filip, bude stále navštěvovat běžnou třídu základní školy U Říčanského lesa, navrhovala bych tuto vzdělávací strategii. Vzdělávací strategie bude postavena na přirozeném a akcelerovaném rozvoji jedince a jeho klíčových kompetencí, k posilování vnitřní motivace k učení a řešení náročných úkolů, situací a problémů. Ve své strategii se zaměřuji na metody, které budou flexibilnější a budou podporovat individuální přístup k nadanému žákovi. Učitelům, kteří s Filipem budou pracovat, tím bude umožněno více prostoru pro individualizaci či diferenciaci výuky a zároveň model povede k zachování stejného kurikula. Níže předkládám návrh vzdělávací strategie pro nadaného žáka Filipa, který vychází z teorie mnohačetných inteligencí Howarda Gardnera. Zaměřuji se tedy na sedm stránek inteligence (lingvistickou, vizuálně-prostorovou, matematicko-logickou, tělesně-pohybovou, hudební, přírodovědnou, interpersonální, intrapersonální), ke kterým navrhuji podpůrná opatření, která by vedla k rovnoměrnému rozvoji všech typů inteligence a vytvořila takové edukační prostředí, které by zohledňovalo specifické potřeby nadaného žáka Filipa s cílem rozvíjení a akcelerací slabých a silných stránek, prevencí a podporou jeho osobnostních nebo sociálních problémů. Tento návrh vzdělávací strategie zvažuje aktuální potřeby talentovaného žáka Filipa, a zároveň nezapomíná na reálné možnosti školy v souladu s takto vytvořeným návrhem vzdělávací strategie.

1. JAZYKOVÁ (LINGVISTICKÁ) INTELIIGENCE

Jazyková inteligence neboli lingvistická, verbální je schopnost porozumět jazyku, využívat jeho různých forem, jak ve společnosti, tak ve škole (řeč, myšlení, čtení, psaní, paměť). Lidé s tímto druhem inteligence, jsou velice citliví na funkci jazyka, na význam a pořadí slov (Machů, 2006).

Návrhy a doporučení k rozvoji jazykové inteligence:

Filip je ve všech oblastech nadprůměrný. K rozvoji verbální inteligence již od útlého věku přispívají nejen rodiče, ale i pedagogové, kteří se ho snaží ve všech oblastech jeho nadání akcelerovaně rozvíjet. V lingvistické oblasti navrhuji zaměřit se na rozvoj slovní zásoby, komunikačních dovedností, grafomotoriky, čtenářských dovedností, psacích dovedností a orientaci v gramatice.

Učitel by měl myslet na Filipovi individuální potřeby. Jelikož je Filip čtenářsky a gramaticky velmi vyspělý, rychleji zvládá učivo běžné třídy a v učebni látce se často nachází před svými spolužáky, mělo by mu být zadáváno prohlubující a obohacující učivo, problémové a náročné úlohy i z vyšších ročníků. Tuto oblast lze rozvíjet prostřednictvím aktivizujícího vyučování, projektové výuky, ve které je žák motivovaný, ale také prostřednictvím metod, které kladou důraz na individualizaci. Lingvistickou oblast bych doporučovala rozvíjet prostřednictvím didaktických her, her se slovy, tvorbou vlastních knih popřípadě časopisů, vyhledáváním informací v příručkách, novinách, encyklopediích, tvorbou či doplňováním slov podle logického klíče, slovními hádankami, křížovkami, psaním dopisů, básní, povídek, tvorbou čtenářského deníku, vlastní prezentací vytvořených děl. Do výuky bych také zařadila využívání multimédií a práci na pc. Dále bych doporučovala rozvíjet oblast přirozených zájmů, kterými jsou vzdělávání se v oblasti cizích jazyků. Jelikož Filip studuje jazyk anglický a německý navrhovala bych podobná podpůrná opatření a volbu metod výuky i u těchto dvou cizích jazyků.

2. VIZUÁLNĚ-PROSTOROVÁ INTELIGENCE

Vizuálně-prostorová inteligence je schopnost vnímat prostorovou a vizuální stránku. Žák má představu o ploše a prostoru. Dokáže vnímat části i celek a také technicky myslet (Machů, 2006).

Návrhy a doporučení k rozvoji vizuálně-prostorové inteligence:

Vizuálně-prostorovou inteligenci u Filipa navrhuji rozvíjet prostřednictvím čtení, tvorbou plánů a map, ať už skutečných či imaginárních, užíváním nákresů, plánů a schémat. Jelikož nadaný žák Filip rád kreslí, doporučuji kreslení přesných podob lidí nebo věcí. Dále vytváření videonahrávek, návrhu modelů, rozvoj prostřednictvím 3D úloh v pohybu kostky či čtvercové sítě, hraním deskových her (příklad dáma, šachy, digit). Díky těmto návrhům by se měla zlepšit Filipova paměť na informace vizuálního charakteru a jeho představivost by měla být výborná.

3. MATEMATICKO-LOGICKÁ INTELIGENCE

Logicko-matematická inteligence pomáhá žákům chápat příčiny a důsledky. Takto inteligentní děti jsou velice citlivé na logické přístupy k řešení problémů. Díky této inteligenci mohou počítat, provádět matematické a logické operace (Machů, 2006).

Návrhy a doporučení k rozvoji matematicko-logické inteligence:

Nadaný žák Filip má velice rád matematiku a logické úkoly, proto bych v této oblasti navrhovala jeho nadání rozvíjet prostřednictvím rozšířených dětských programovacích jazyků, které Filipovi mohou umožnit manipulaci ve dvou nebo trojrozměrném prostoru s figurkou (například Imagine Logo), zadáváním aritmetických příkladů, vytvářením logických řad, řešením logických hádanek, rébusů a problémů, slovními úlohami typu zebra, experimentování ve výuce, hledáním souvislostí. V Základní škole U Říčanského lesa učitelé učí podle matematiky profesora Hejného z nakladatelství Fraus, proto si myslím, že tato výuka Filipa dostatečně v této oblasti rozvíjí, neboť autoři učebnic nezapomínají na individuální přístup, logické úkoly a přirozený přístup k této oblasti vzdělávání.

4. TĚLESNĚ-POHYBOVÁ INTELIGENCE

Tělesně-pohybová inteligence má svůj základ v pohybové koordinaci a interpretaci řeči těla. Žáci s touto kinetickou inteligencí mají schopnost používat tělo k sebevyjadřování (Machů, 2006).

Návrhy a doporučení k rozvoji tělesně-pohybové inteligence:

I když tato oblast není Filipovou silnou stránkou, navrhovala bych do výuky zařadit tělovýchovné chvílky, pohybové úkoly. Do hodin tělesné výchovy bych doporučovala zařadit netradiční pomůcky, které by hodinu zpestřily, a zároveň by Filip našel v této činnosti smysl. Do hodin tělesné výchovy se dají zařadit mezipředmětové vazby, které by jistě Filipa motivovaly a pohyb by se pro něj mohl stát zábavou, nejen nutným zlem.

5. HUDEBNÍ INTELIGENCE

Dalším z univerzálních druhů inteligence je hudební inteligence, která pomáhá jedinci citlivě vnímat zvuky okolí, melodie, rytmy, tóny. Ve výuce lze tuto inteligenci použít i jako podporu k rychlejšímu osvojení učiva (Machů, 2006).

Návrhy a doporučení k rozvoji hudební inteligence:

Filip hrál na jeden hudební nástroj – flétnu. I přes negativní přístup ZUŠ, která Filipovi nedoporučovala hru z důvodu absence hudebního talentu, bych i přesto doporučovala, aby se věnoval svému koníčku i nadále. Ve škole bych navrhovala práci s rytmem, hudební improvizaci, poslech a poznávání nápěvů. Možnost zařadit do výuky i vytváření audionahrávek, hraní zvukového pexesa a jiných poslechových her, které by tuto činnost obohatili, a Filip by opět k této oblasti získal kladný vztah.

6. PŘÍRODOVĚDNÁ INTELIGENCE

Přírodovědná inteligence se projevuje zvýšenou vnímavostí přírodního světa, intenzivním vztahem k přírodě (Machů, 2006).

Návrhy a doporučení k rozvoji přírodovědné inteligence:

Tuto inteligenci bych doporučovala rozvíjet objevováním zákonitostí, pozorováním a studiem rostlin a zvířat, sbírkami přírodnin či předmětů přírodního typu (př. nerosty, rostliny, hmyz), chovem zvířat, pěstováním rostlin či experimenty s přírodninami.

Jelikož se Základní škola U Říčanského lesa může pyšnit titulem „Ekoškola“ navrhovala bych nadaného žáka zapojit do aktivit spojených s tímto programem.

7. INTERPERSONÁLNÍ INTELIGENCE

Díky této inteligenci mají lidé schopnost navazovat a udržovat společenské vztahy a přátelství. Mají schopnost chápat jiné lidi, společně komunikovat a projevat se v rozvoji sociálních dovedností (Machů, 2006).

Návrhy a doporučení k rozvoji interpersonální inteligence:

Tuto inteligenci doporučuji rozvíjet v třídním kolektivu zařazováním projektového vyučování, kde se žáci učí kooperovat, hovořit a naslouchat ostatním a společně řešit problémy, prezentovat práci ostatním spolužákům. Dále navrhuji do výuky zařadit skupinové hry, diskusi, řešení etických problémů, morální zdůvodňování, nácvik divadelních rolí.

Také navrhuji poskytovat interakci i s jinými nadanými dětmi.

8. INTRAPERSONÁLNÍ INTELIGENCE

Metakognitivní – intrapersonální inteligence souvisí s uplatňováním všech uvedených druhů inteligence. Tito jedinci mají silnou vůli, vyhraněné názory a tato oblast bývá klíčovým činitelem v úspěšnosti i osobní spokojenosti člověka (Machů, 2006).

Návrhy a doporučení k rozvoji intrapersonální inteligence:

K rozvoji intrapersonální inteligence bych navrhovala stanovováním osobních cílů, ve školním prostředí se může jednat o kontrakt s učitelem jeho plnění a následné hodnocení. Poznávání a aktivní podíl na procesu učení, odhad svých schopností, vedení si vlastních osobních záznamů či deníků. Dále zadávání úloh, které jsou zaměřeny na poznávání a vyjadřování svých schopností, pocitů a nálad. Existují i samostatné programy pro nadané, jejichž cílem je prevence problémů v oblasti sociálních vztahů, získání sociálních dovedností a adekvátního sebehodnocení.

Návrhy vhodných metod a forem práce pro nadaného žáka:

Návrhy vyučovacích metod a forem práce, které by učitelům nadaného žáka mohly být vodítkem k další práci s Filipem a pomohly rovnoměrně jeho talent rozvíjet.

- myšlenková mapa;
- pětilístek;
- brainstorming a brainwrihting;
- volné psaní;
- metoda I. N. S. E. R. T;
- čtení s otázkami;
- podvojně deníky;
- metoda Vím-Chci vědět – Dozvěděl jsem se (V-CH-D);

- klíčová slova;
- párové diskuze;
- metody RWCT – kritické myšlení, tvůrčí psaní, rozvíjení čtenářských dovedností;
- tvorba otázek, diskuse, besedy;
- úlohy s větším množstvím řešení, úlohy rozvíjející vyšší úroveň myšlení;
- práce s PC;
- vlastní prezentace;
- kreativní činnosti;
- řízené čtení s předvídáním;
- skupinová práce;
- práce ve dvojicích;
- samostatná práce;
- práce v učebních koutcích (centrech aktivit);
- didaktické hry;
- metody inscenační;
- metody diskusní;
- metody heuristické, řešení problémů;
- projektová výuka;
- zapojení do soutěží, olympiád;
- nezávislé studium aj.

Výhodu těchto metod spatřuji v tom, že respektují potřeby nadaného žáka Filipa. Filipovi je tedy v rámci vyučování umožněn hlubší přístup, kritické myšlení a individuální pojetí úkolů. Například u metody myšlenkové mapy ve fázi evokace či reflexe může být u Filipa rozvíjeno propojování informací, které již o daném tématu ví s informacemi, se kterými dospěje k novým formám porozumění probírané látky. Zároveň je nucen tyto informace promýšlet, dávat do souvislostí a vzájemných vztahů. Učitel by však neměl zapomínat,

že pouze aktivizující výukové metody jsou nedostačující pro rozvoj nadaných žáků a i v tomto konkrétním případě by měl být Filipovi nabízen diferencovaný přístup. To znamená, že aktivizující metody budou podpořeny diferenciací. Například projektové vyučování, které také probíhá na této škole, by mělo nadanému Filipovi umožnit řešení úkolů v delším časovém rozmezí, aby jeho poznání tématu či problému mělo možnost hlubšího zamyšlení či zkoumání. Na téma, které je probíráno ve škole by se mohl zaměřit i ve své domácí přípravě a následně své poznatky představit spolužákům, které by zároveň obohatil. Ve své vzdělávací strategii bych ráda zmínila, že učitelé by ve výuce měly omezit jednoduché činnosti či úkoly, které Filip vypracovává automaticky bez většího přemyšlení, neboť již jednou to vedlo k jeho apatii nad vypracováváním domácích úkolů. Naštěstí se tento jev podchytil v raném stádiu. Do čtvrtého ročníku tedy doporučuji zadávat tomuto žákovi gradované úlohy, aby měl i on možnost na základě svých dispozic přiměřenou variantů úkolů vzhledem k jeho nadání. Dále bych navrhovala zapojení Filipa do mimoškolních aktivit, které na škole probíhají – školní parlament, environmentální kroužek. Tyto aktivity by mohly obohatit jeho edukační program a podpořit jeho rozvoj i v jiných oblastech.

Návrh učebních materiálů a pomůcek pro práci s nadaným žákem:

- běžné učebnice a pracovní sešity, pracovní listy;
- PC, internet (multimediální technika), interaktivní tabule, CD-Romy, audio-video nahrávky;
- dostupná literatura:
encyklopedie, slovníky, příručky, časopisy, noviny;
- hádanky, rébusy, hlavolamy;
- deskové a karetní hry pro rozvoj strategického a logického myšlení, vizuální představivosti, tvořivého přístupu;
- didaktické hry.

Další doporučení přístupu práce k žákovi s nadáním:

- rozvíjet frustrační toleranci;
- rozvíjet zvědavost, tvůrčí schopnosti;
- nabídnout výraznou stimulaci;
- preferovat samostatné práce v subjektivně vyhovujícím časovém limitu;
- rozvíjet v oblasti přirozených zájmů;
- rozvíjet sociální dovednosti;
- vzdělávat v souladu se schopnostmi;
- omezit mechanické učení;
- stimulace představivosti, obrazotvornosti, prostorových schopností;
- omezit časově limitované úkoly;
- respektovat a akceptovat individuální učební tempo;
- využívat pozitivní motivace, rozvoj a posilování pozitivního sebepojetí;
- podporovat aktivitu, rozvoj samostatnosti;
- podpora stanovení a realizace cílů dítěte, aspirací;
- podpora nezávislosti a sebeřízení;
- střídání práce individuální a společnou;
- obohacovat učivo;
- rozvoj komunikačních a sociálních dovedností;
- podpora grafomotoriky;
- nabídka doplňkového a alternativního materiálu;
- zapojení do výzkumných projektů;
- účast na školních i mimoškolních soutěžích, olympiádách.

4.5 Doporučení

Na základě vyhodnocených výsledků a zjištěných informací bych doporučila zmíněné metody a formy práce zařadit do IVP pro příští školní rok 2013/2014, aby nadaný žák Filip byl k výuce dostatečně vnitřně motivován a jeho rozvoj byl akcelerovaný a přirozený. Filosofii školy ZŠ U Říčanského lesa „je všestranně rozvíjet osobnost každého žáka, poskytovat kvalitní všeobecné vzdělání s důrazem na perspektivní trendy a uplatnitelnost v každodenním životě.“ I přes veškerou snahu této školy se domnívám a zároveň doporučuji segregaci tohoto nadaného žáka na jinou základní školu, která má svůj školní vzdělávací program nastaven a přizpůsoben ke vzdělávání nadaných dětí a úzce spolupracuje s menzou – sdružením nadprůměrně inteligentních lidí. Tuto segregaci doporučuji již od 4. ročníku. Jelikož si myslím, že by měly být Filipovy mimořádné schopnosti rozvíjeny a jak už jsem zmiňovala ve své teoretické části, ani ta nejpozornější škola nezajistí svým nadaným žákům v rámci běžného vyučování naplnit jejich vzdělávací potřeby. Pokud by nadaný žák v této základní škole i nadále setrval, doporučuji jako vhodné metody a formy výuky, které jsou podrobně zpracovány v sestaveném návrhu vzdělávací strategie. Jelikož má Filip zvýšené poznávací potřeby, učitel by měl klást důraz na nové podněty, obohacování učiva, nabídnout Filipovi doplňkové, alternativní materiály a snažit se jej zapojit do výzkumných projektů, mimoškolních aktivit, soutěží, olympiád. K obohacení výuky by například mohl, Filipovi nabídnou využívání multimédií při jeho vzdělávání a práci na PC. Dále by neměl zapomínat na individuální přístup, individuální tempo žáka a měl by se snažit rozvíjet oblast přirozených zájmů. Tomuto nadanému žákovi bych doporučovala poskytnout častou interakci i s jinými nadanými žáky.

ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce bylo seznámit se, uvést, charakterizovat, zhodnotit a přiblížit oblast problematiky nadaných žáků na 1. stupni základních škol v dnešní moderní společnosti. Diplomová práce byla rozdělena na teoretickou a praktickou část. V úvodní teoretické části jsem se zaměřila na vysvětlení základních pojmů z oblasti nadání a talentu, definicí těchto pojmů a seznámení se s druhy nadání, se kterými se můžeme setkat.

V druhé kapitole teoretické části jsem se zaměřila na charakteristiku nadaných žáků. Zabývala jsem se potřebnou identifikací talentovaných dětí, neboť tato oblast je velice významnou v dnešní době. Dosud je velké množství neidentifikovaných dětí, kterým nejsou sestaveny vhodné edukační programy a jejich mimořádné schopnosti nejsou dostatečně využity.

V neposlední řadě mé teoretické části jsem se zabývala vzděláváním, výběrem vhodných metod a forem, které při práci s nadanými žáky lze uplatnit. Dále jsem se zabývala individuálními potřebami žáků v běžných třídách základních škol.

Na základě získaných a zpracovaných teoretických poznatků jsem provedla kvalitativní výzkum, jehož cílem byl návrh vzdělávací strategie pro nadaného žáka. Výzkum byl uskutečněn na Základní škole U Říčanského lesa, kterou mnou zkoumaný žák navštěvuje. Jelikož je tento žák jediným identifikovaným talentem na této škole, bylo pro mě velkou výzvou vypracovat konkrétní vzdělávací strategii pro něj, a tím se pokusit o jeho akcelerovaný rozvoj v běžné třídě základní školy. Výzkum byl rozdělen do tří etap – přípravná, realizační a vyhodnocovací. V rámci jednotlivých fází výzkumu bylo nutné prostudovat dokumentaci školy, seznámit se s nadaným žákem a uskutečnit pozorování ve třídě. Následně jsem se pokusila prostřednictvím metod polostandardizovaných rozhovorů, sociometrických šetření a kazuistické studie nastínit komplexní pohled na osobu oplývající mimořádným nadáním.

Na základě získaných informací jsem detailněji rozpracovala návrh vzdělávací strategie pro tohoto žáka, který jsem vytvořila na základě teorie mnohačetných inteligencí Howarda Gardnera. Tento návrh by měl pomoci nejen učitelům, ale také rodičům při práci s mimořádně nadaným dítětem. Také by měl být možnou inspirací či návodem pro pedagogy, studenty pedagogických fakult či širokou veřejnost. Jsem přesvědčena,

že na základě mého zpracování teoretické i praktické části byly naplněny stanovené cíle mé diplomové práce.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Buschová, K. a Reinhartová, U. Theoretische Grundlagen zum Begabungsbegriff. http://www.phlinz.at/typo3/fileadmin/paedak_upload/institute/begabt/Theoretische_Grundlagen_05.pdf. [Online] 2005. In: **Machů, Eva.** *Nadání žák*. Zlín : Paido, 2010.

Columbus Group. Nepublikovaný přepis jednání Columbus Group. In: Hoagies' Gifted Education Page [online]. Ohio: Columbus, červenec 1991.

Dostupné na www: <<http://www.hoagiesgifted.com/educators.html>>.

Betts, G. T., Neihart, M. *Profiles of gifted and talented*. In: *Gifted Child Quarterly*, 32 (2), 1988, s. 248-253. In **Přečková, K.** *Nadání dětí je víc, než si myslíme. Rodina a škola*. 5, 2007.

Davis, G. A. a Rimm, S.B. *Education of the gifted and talented*. Needham Heights: Allyn and Bacon, 1998. ISBN 0-205-27000-X

Dočkal, V. *Výber nadaných dětí. Etické, koncepční a metodologické problémy*. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*, 1999, roč. 34, č.2, s. 113-123.

Fořtík, V. a Fořtíková, J. *Nadané dítě a rozvoj jeho schopností*. Praha : Portál, s. r. o., 2007. ISBN 978-80-7367-297-3.

Freemanová, J. *Educating the Very Able. Current International research*. London: Stationery Office, 1998. ISBN 0113501005.

Gagné, F. *Are Teachers Really Poor Talent Detectors?* In *Gifted Child Quarterly*, roč.38/1994, č. 3, s. 124-126.

Gavora, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno : Paido, 2000. stránky 11-34,141-168. ISBN 80-85931-79-6.

Grecmanová, H. a Urbanovská, E. 2007. *Aktivizační metody ve výuce, prostředek ŠVP*. Olomouc : Hanex, 2007. ISBN 80-85783-73-8.

Havigerová, H. M. *Pět pohledů na nadání*. Praha : Grada Publishing, a.s., 2011. ISBN 978-80-247-3857-4.

Hříbková, L. *Nadání a nadání*. Praha: Grada Publishing a. s., 2009. ISBN 978-80-247-1998-6

- Chráska, M.** *Metody pedagogického výzkumu*. Praha : Grada, 2007. 978-80-247-1369-4.
- Jurášková, J.** *Základy pedagogiky nadaných*. Praha, 2006.
- Kalhous, Z. a Obst, O.** *Školní didaktika*. Olomouc : UP, 2001. 80-244-0217-3.
- Laznibatová, J.** *Nadané dieťa, jeho vývin, vzdelanie a podpoovanie*. Bratislava : Iris, 2001. ISBN 80-89018-53-X
- Machů, E.** *Rozpoznávání a vzdělávání rozumově nadaných dětí v běžné třídě základní školy*. Brno : Masarykova univerzita, 2006. ISBN 80-210-3979-5.
- Machů, Eva.** 2010. *Nadaný žák*. Zlín : Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-197-3
- Mertin, V.** Integrace nadaných. *Rodina a škola*. 2007, Sv. IV., Roč.54.
- Mönks, F. J., Ypenburgová, I. H.** 2002. *Nadané dítě*. Praha : Grada, 2002. ISBN 80-247-0445-5.
- Musil, M.** *Talenty cez palubu*. Bratislava : Smena, 1989.
- Novotná, L.** www.rvp.cz. <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/23/moznosti-rozvoje-potencialu-mimoradne-nadanych-ve-skolnim-prostredi.html/>. [Online] 30. Červen 2004. [Citace: 3. červen 2013.]
- Piaget, J.** *Psychologie inteligence*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-309-9
- Průcha, J., Mareš, J. a Walterová, E.** *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2009. 978-80-7367-647-6.
- Přečková, K.** Nadaných dětí je víc, než si myslíme. *Rodina a škola*. 5, 2007.
- Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha : VÚP, 2005. 80-87000-02-1.
- Sejvalová, J.** *Talent a nadání jejich rozvoj ve volném čase*. Praha : IDM MŠMT, 2004. 80-86784-03-7.
- Southern, W. T., Jones, E. D., Stanley, J. C.**, Acceleration and Enrichment: The Context and Development of Program Options. In **Heller, K. A., Mönks, F. J., Passow, A. H.** International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent. Amsterdam: Pergamon Press, 1993.

Vondráková, E. Péče o nadané děti jako znak dobré školy 1. část. *Učitelské listy*. A. 2001/2002a., 3.ročník

Vondráková, E. Péče o nadané děti jako znak dobré školy 2. část. *Učitelské listy*. B. 2001/2002b., 4.ročník

Walters, J., Gardner, H. *The crystallizing experience discovering an intellectual gift*. In **Sternberg, J., Davidson, J. E.** *Conceptions of giftedness*. USA: Cambridge University Press, 1998. ISBN 0-521-26814-1.

Winebrennerová, S. *Teaching Gifted Kids in the Regular Classroom*. Minneapolis. Free Spirit, 2001. ISBN 1-57542-089-9.

Youngson, M. R. *O šílenství, podvínství a genialitě*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-401-X

Zákon č. 101/2000 Sb., O ochraně osobních údajů

Zormanová, L. *Výukové metody v pedagogice*. Praha : Grada Publishing a. s. , 2012. 978-80-247-4100-0.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A SYMBOLŮ

DP	Diplomová práce
IQ	Intelligenční kvocient
SPŮ	Specifické poruchy učení
RVP	Rámcové vzdělávací program
IVP	Individuální vzdělávací plán
RWCT	Reading and Writing for Critical Thinking (čtením a psáním ke kritickému myšlení)
PC	(z anglického personal computer) – osobní počítač
ZŠ	Základní škola
MŠ	Mateřská škola
ZUŠ	Základní umělecká škola

SEZNAM SCHÉMAT

Schéma 1 Renzulliho "model 3 kruhů"	13
Schéma 2 Mönksův-Renzulliho model nadání	14
Schéma 3 Mnichovský model nadání	15

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Nadání versus talent.....	8
Tabulka 2 Typy talentovaných dětí	22
Tabulka 3 Typy akcelerace	34
Tabulka 4 Pravidla obohacujících aktivit	35
Tabulka 5 Sociometrické šetření 28. 2. 2013 ve třídě 3. C a 2. A	65
Tabulka 6 Opakované sociometrické šetření	69

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Pozorování třídy 3. C	50
Obrázek 2 Pozorování třídy 3. C	51
Obrázek 3 Instrukce k dotazníku	59
Obrázek 4 Vyplňování dotazníku	60
Obrázek 5 Nadaný žák Filip	73

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Sociometrické šetření 28. 2. 2013	66
Graf 2 Otázka č. 1 ve třídě 2. A a 3. C.....	67
Graf 3 Otázka č. 3 ve třídě 2. A a 3. C.....	67
Graf 4 Otázka č. 5 ve třídě 2. A a 3. C.....	68
Graf 5 Otázka č. 8 ve třídě 2. A a 3. C.....	68
Graf 6 Otázka č. 10 ve třídě 2. A a 3. C.....	69
Graf 7 Opakované sociometrické šetření ve třídě 3. C	71

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta

M. D. Rettigové 4, 116 39 Praha 1

**Prohlášení žadatele o nahlédnutí do listinné podoby závěrečné práce před její
obhajobou**

Závěrečná práce:

Druh práce	Diplomová práce
Název práce	Nadaný žák na 1. st. ZŠ Gifted pupil of primary school
Autor práce	Lucie Borová

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byl/a jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Jsem si vědom/a, že pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny dané práce lze pouze na své náklady a že úhrada nákladů za kopírování, resp. tisk jedné strany formátu A4 černobíle byla stanovena na 5 Kč.

V Praze dne 18. 6. 2013

Jméno a příjmení žadatele	Lucie Borová
Adresa trvalého bydliště	Přátelství 124/14, Havířov-Životice, 736 01

podpis žadatele

Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta

M. D. Rettigové 4, 116 39 Praha 1

Prohlášení žadatele o nahlédnutí do listinné podoby závěrečné práce

Evidenční list

Jsem si vědom/a, že závěrečná práce je autorským dílem a že informace získané nahlédnutím do zveřejněné závěrečné práce nemohou být použity k výdělečným účelům, ani nemohou být vydávány za studijní, vědeckou nebo jinou tvůrčí činnost jiné osoby než autora.

Byl/a jsem seznámen/a se skutečností, že si mohu pořizovat výpisy, opisy nebo rozmnoženiny závěrečné práce, jsem však povinen/povinna s nimi nakládat jako s autorským dílem a zachovávat pravidla uvedená v předchozím odstavci tohoto prohlášení.

Poř.č.	Datum	Jméno a příjmení	Adresa trvalého bydliště	Podpis
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				